TAMPEREEN YLIOPISTO

Sanna Pyysalo

PUOLIVALLATON POLIITIKKO OLOHUONEESSA

Poliittinen satiiri, tv-sarja Itse valtiaat ja yleisö tv-kritiikin ja katsojien diskursseissa

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Kesäkuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

PYYSALO, SANNA: Puolivallaton poliitikko olohuoneessa. Poliittinen satiiri, tv-sarja Itse valtiaat ja yleisö tv-kritiikin ja katsojien diskursseissa.

Pro gradu -tutkielma, 73 s., 2 liites.
Tiedotusoppi

Kesäkuu 2008

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on tarkastella suomalaisen television poliittista satiiria, tv-sarja Itse valtiaita sekä poliittisen satiirin ja Itse valtiaiden yleisöä. Tavoitteena on selvittää, millaisiksi poliittinen satiiri, Itse valtiaat ja niiden yleisö rakentuvat, kun niitä lähestyy televisioarvostelujen ja television katselijoiden näkökulmasta.

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta osasta. Ensinnäkin tutkin kolmesta suomalaisesta valtakunnallisesta sanomalehdestä viiden vuoden ajalta kerättyjä tv-kritiikkejä, jotka käsittelevät tv-sarja Itse valtiaita. Kysyn aineistolta, mitä se kertoo poliittisesta satiirista sinänsä, Itse valtiaista poliittisena satiirina ja yleisöstä poliittisen satiirin yleisönä. Toiseksi tutkin yleisöä yhdelle ryhmälle pidetyn ryhmähaastattelun avulla. Ryhmäkeskustelussa katsottiin yksi jakso Itse valtiaita ja keskusteltiin sen jälkeen sarjasta itsestään ja poliittisesta satiirista yleisesti. Kysyn ryhmäkeskustelusta syntyneeltä aineistolta samoja kysymyksiä kuin tv-kritiikeiltä; millaisena yleisö näkee poliittisen satiirin, Itse valtiaat poliittisen satiirin ilmentymänä ja toisaalta yleisön poliittisen satiirin katsojiksi asettuneena yleisönä.

Analysoin aineistoani diskurssianalyysin metodisessa viitekehyksessä. Etsin aineistosta niitä hegemonisia eli vallitsevia diskursseja, joita tv-kritiikit ja ryhmän puhe tuottavat poliittisesta satiirista ja sen yleisöstä. Hegemonisten diskurssien sisältä erottelen lisäksi aladiskursseja, jotka syventävät kuvaa hegemonisista diskursseista, niiden muodostumisesta ja merkityksistä. Analyysin taustalla vaikuttavat teoreettisina viitekehyksinä myös yleisötutkimus sekä käsitteet genrestä ja mediavastaanoton monitulkintaisuudesta.

Tutkimukseni perusteella tv-kritiikkien ja yleisön käsitykset poliittisesta satiirista ja sen yleisöstä ovat melko yhteneväisiä. Molemmista aineistoista nousi esiin hegemonisena diskurssina ajatus poliittisen satiirin älykkäästä ja ajankohtaisesta luonteesta. Lisäksi poliittiselle satiirille on sekä kriitikkojen että yleisön mielestä tarvetta. Yhteisymmärrys vallitsi myös siitä, että Itse valtiaat ei ole varsinaista poliittista satiiria. Sen sijaan sarjan viihteellisyydessä ja poliittisen satiirin yleisökäsityksissä oli eroavaisuuksia. Kritiikit eivät tunnistaneet Itse valtiaiden viihdeaspektia, kun taas ryhmäkeskustelussa ohjelman viihteellisyys nousi esiin. Suurin ero ilmeni yleisökäsityksessä. Tv-kritiikit näkivät yleisön lähes yksinomaan älykkäänä yleisönä, joka ansaitsee älykästä poliittista satiiria. Ryhmäkeskustelu puolestaan rakensi kaksi keskenään erilaista poliittisen satiirin yleisöä: sivistyneen ja ei-sivistyneen, joista ensimmäinen ymmärtää poliittisen satiirin luonteen sekä faktan ja fiktion eron, jälkimmäinen taas ei.

Asiasanat: poliittinen satiiri, yleisö, diskurssi, genre, Itse valtiaat

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO 1
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat 1
1.2 Tutkimuskysymykset 2

2. POLIITTINEN SATIIRI 4
2.1 Mitä poliittinen satiiri on? 4
2.2 Poliittisen satiirin perintö Suomessa 5
2.3 Itse valtiaat tutkimuskohteena 8
2.3.1 Itse valtiaista tutkittua 10
2.4 Naurun valta 13

3. POLITIIKAN JA MEDIAN SUHDE 16
3.1 Henkilöityminen 16
3.2 Viihteellistyminen 18
3.3 Televisio mediana 18

4. SATIIRIN YLEISÖ TUTKIMUSKOHTEENA 21
4.1 Tärkeä yleisö 21
4.2 Yleisötutkimus 22
4.3 Median vaikutukset 24
4.4 Genre ja tulkintojen moninaisuus 26
4.4.1 Geneerinen tapa katsoa 27
4.4.2 Tulkintojen moninaisuus 28

5. TEORIASTA TULKINTAAN 32
5.1 Tutkimuksen vaiheet 32
5.2 Tutkimusaineiston esittely 33
5.2.1 Tv-kritiikit 33
5.2.2 Ryhmähaastattelu 34
5.3 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä 35
5.4 Ryhmähaastattelu tutkimusmenetelmänä 38

6. ANALYYSI 39
6.1 Tv-kritiikki, poliittinen satiiri ja Itse valtiaat 39
6.1.1 Poliittinen satiiri on ajankohtaista ja terävää 40
6.1.2 Itse valtiaat ei ole poliittista satiiria 41
6.1.2.1 Asian kaipuu 42
6.1.2.2 Ajankohtaisuuden vaade 44
6.1.2.3 Vastanäkemys: ranttaliksi vaan 46
6.1.3 Itse valtiaat aliarvioi katsojia 47
6.1.3.1 Kansa tarvitsee poliittista satiiria 47
6.1.3.2 Älykäs yleisö ansaitsisi älykkäämpää satiiria 48
6.1.4 Itse valtiaat vaikuttaa yleisön mielikuviin 49
6.2 Yleisö, poliittinen satiiri ja Itse valtiaat 50
6.2.1 Mitä on poliittinen satiiri? 51
6.2.1.1 Poliittinen satiiri on älykästä 51
6.2.1.2 Poliittinen satiiri on ajankohtaista 52
6.2.1.3 Poliittista satiiria tarvitaan 53
6.2.2 Itse valtiaat poliittisena satiirina 53
6.2.2.1 Itse valtiaat ei edusta poliittista satiiria 54
6.2.2.2 Itse valtiaat on viihdyttävä 56
6.2.3 Poliittisen satiirin yleisö 57
6.2.3.1 Fiksu yleisö erottaa faktan ja fiktion 58
6.2.3.2 Make, Make & Pera: yleisöllä menee fakta ja fiktio sekaisin 60
6.2.3.3 Itse valtiaat vaikuttaa yleisön mielipiteisiin 62

7. PÄÄTELMIÄ 65
7.1 Lopuksi 68

LÄHTEET 70

LIITTEET

1. Johdanto

”Parodia on jo kauan ollut mahdotonta. Ne tekevät sen itse.”
– Paavo Haavikko –

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on tarkastella suomalaisen television poliittista satiiria ja yhtä sen ilmentymää, tv-sarja Itse valtiaita. Tutkimukseni keskiössä on poliittisen satiirin olemus, sen ongelmat, mahdollisuudet ja funktiot. Poliittisen satiirin tutkiminen kytkeytyy vahvasti myös kysymyksiin median henkilöitymisestä ja viihteellistymisestä sekä median ja vallan suhteista. Poliittisen satiirin ollessa kyseessä valtaan liittyy myös ajatus naurusta ja huumorista vallan apureina. Satiirilla ei kuitenkaan ole merkitystä, jos ei ole olemassa ketään, joka sille nauraa. Niinpä tarkasteluni keskiössä on myös poliittisen satiirin yleisö.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkin pro gradussani poliittista satiiria oman henkilökohtaisen mielenkiintoni vuoksi. Minua kiinnosti yleisesti tutkia jotain aihetta, joka liittyy median ja politiikan sekä median ja poliitikkojen suhteeseen. Lisäksi halusin tutkia sellaista aihetta, josta ei ollut vielä runsaasti aiempaa tutkimusta. Poliittinen satiiri ja Itse valtiaat valikoitui tutkimusaiheeksi, sillä Itse valtiaista ja sen poliittisesta satiiriudesta ei ollut tehty kovinkaan paljon tutkimusta.

Poliittisen satiirin tutkiminen on paitsi hedelmällistä, myös tärkeää. Politiikan viihteellistyminen ja henkilöityminen on lisääntynyt viime vuosina voimakkaasti. Vaikka poliittista satiiria on ollut kautta aikojen, sen voi kuitenkin nähdä osana politiikan viihteellistymiskehitystä. Toisaalta poliittisella satiirilla on lähtökohtaisesti potentiaalia tuoda politiikkaan erilainen ja tavanomaisuudesta poikkeava näkökulma. Uutisjournalismissa on noudatettava tiettyjä journalismin pelisääntöjä, mutta poliittisessa satiirissa vain mielikuvitus on rajana. Sen vuoksi onkin tärkeää tutkia sitä, millaista

poliittista satiiria Suomessa tehdään. Ja koska tv-ohjelmia tehdään ennen kaikkea katsojille, tavallisille ihmisille, on tärkeää tutkia, mitä yleisö poliittisesta satiirista ajattelee.

Pyrin pro gradu -tutkimuksessani selvittämään, miten poliittinen satiiri, tv-sarja Itse valtiaat ja poliittisen satiirin yleisö rakentuvat tv-kritiikkien ja yleisön diskursseissa. Analyysini aineistona käytän Itse valtiaista kirjoitettuja tv-kritiikkejä ja muita tv-sivujen juttuja sekä yhdelle katsojaryhmälle pidettyä ryhmähaastattelua.

Olen kiinnostunut ensinnäkin siitä, millaiseksi poliittinen satiiri määrittyy lehtikirjoitusten ja ryhmähaastattelun perusteella. Haen aineistosta vastausta siihen, mitä on poliittinen satiiri ja millaisia ominaisuuksia siltä vaaditaan. Kysymys kuuluu myös, onko Itse valtiaat poliittista satiiria tv-kritiikkien ja ryhmähaastattelun valossa.

Toiseksi tutkin sitä, millainen poliittisen satiirin yleisö lehtikirjoitusten ja ryhmähaastattelun perusteella muodostuu. Selvitän, millaisena lehtitekstit näkevät yleisön ja sen suhteen poliittiseen satiiriin. Tutkin myös, millaiseksi poliittisen satiirin yleisöksi tutkimuksessani mukana ollut ryhmä asemoituu ja miten he käsittävät oman roolinsa satiirin yleisönä. Pohdin myös sitä, olettavatko lehtijutut ja toisaalta haastattelussa ollut ryhmä poliittisella satiirilla olevan vaikutusta yleisön mielipiteisiin ja mielikuviin todellisista poliitikoista ja politiikasta.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimusaineistokseni valitsin siis lehtikritiikit ja ryhmähaastattelun. Valitsin nämä tutkimusaineistot, koska ne antavat tutkimuskohteestani monipuolisen kuvan. Lehtikritiikit kertovat, mitä niin sanottu virallinen taho eli sanomalehdistö ajattelee poliittisesta satiirista ja Itse valtiaista. Ryhmähaastattelu puolestaan tuo analyysiin toisen tason eli yleisön mielipiteen. Nämä kaksi aineistoa keskustelevat myös keskenään, sillä ne peilautuvat toisiinsa. Arvioidessaan poliittista satiiria tv-arviot tulevat samalla kertoneeksi jotain poliittisen satiirin yleisöstä. Ryhmähaastattelun osallistujat puolestaan ovat itse tutkimustilanteessa asettuneet poliittisen satiirin yleisöksi ja keskustelussa samalla myös rakentavat diskursiivisia tulkintoja yleisöstä. Lisäksi koen, että poliittisen satiirin ja Itse valtiaiden lähestyminen on hedelmällisempää niistä tehtyjen tulkintojen kautta sen sijaan, että itse tulkitsisin Itse valtiaita.

Keskityn analysoimaan poliittista satiiria ja Itse valtiaita näistä kahdesta eri aineistosta käsin. Pääasiallisia lähestymiskulmia on kolme: millaiseksi poliittinen satiiri rakentuu, millaiseksi Itse valtiaat rakentuu poliittisena satiirina ja millaiseksi rakentuu poliittisen satiirin yleisö. Näihin näkökulmiin haen vastauksia kysymällä aineistoiltani seuraavanlaisia kysymyksiä:

1) Tv-kritiikit
- Mitä tv-kritiikit ja kriitikot kirjoittivat Itse valtiaista?
- Millaisia diskursseja tv-kritiikit rakentavat poliittisesta satiirista?
- Millainen kuva rakentuu tv-sarja Itse valtiaista?
- Millainen poliittisen satiirin yleisö tv-kritiikeissä rakentuu?
- Millaisia mahdollisia vaikutuksia ohjelmalla nähdään olevan yleisöön?

2) Ryhmäkeskustelu
- Mitä mieltä yleisö on Itse valtiaista?
- Millaisia diskursseja ryhmäkeskustelu rakentaa poliittisesta satiirista?
- Millaisen kuvan ryhmäkeskustelu rakentaa tv-sarja Itse valtiaista?
- Mitä merkityksiä yleisö löytää sarjasta?
- Millaisen poliittisen satiirin yleisön ryhmäkeskustelu tuottaa?
- Miten yleisö suhteuttaa faktan ja fiktion toisiinsa?

Tiivistetysti sanottuna tutkin sitä, *millainen kuva poliittisesta satiirista, Itse valtiaista poliittisena satiirina ja poliittisen satiirin yleisöstä rakentuu tv-kritiikkien ja katsojien diskursseissa?*

2. Poliittinen satiiri

Käsittelen tässä luvussa tutkimukseni ydinaluetta eli poliittista satiiria. Tarkastelen sitä, mitä poliittinen satiiri on aiempien aiheesta tehtyjen tutkimusten perusteella, miten sitä on tieteessä määritelty ja millaisia funktioita poliittiselle satiirille on tutkimuksissa annettu. Lisäksi tarkastelen sitä, millainen poliittisen satiirin perinne Suomessa on. Käyn lyhyesti läpi suomalaisen poliittisen tv-satiirin historiaa ja pohdin, miten Itse valtiaat suhteutuu tähän historiaan. Tarkastelen myös aiempaa tv-sarja Itse valtiaista tehtyä tieteellistä tutkimusta. Lopuksi pohdin aiemman tutkimuksen avulla myös yleisemmin sitä, millaisia merkityksiä naurulla ja huumorilla on.

2.1 Mitä poliittinen satiiri on?

Hietalan (1988, 13) mukaan poliittisella naurulla eli parodialla, ironialla ja satiirilla on pitkät perinteet. Niin kauan kuin julkista valtaa on käytetty, sitä on myös pilkattu. Vallanpitäjiin kohdistuvalla huumorilla on Hietalan mukaan kahdenlaisia funktioita. Ensimmäinen funktio on vallankaappaus eli pilanteon avulla kohde alistetaan ja tehdään pienemmäksi. Toinen funktio on familiarisaatioefekti, jossa vallanpitäjä muutetaan naurun avulla tutuksi ja inhimilliseksi.

Berger määrittää satiirisen huumorin hyökkäykseksi, jossa satiiri voi toimia aseen tavoin. Hyökkäys kohdistuu useimmiten esimerkiksi poliittisia tai uskonnollisia yhteisöjä kohtaan, toisinaan myös yksilöitä tai ajatusmalleja kohtaan. Satiirin sävy on usein pahansuopa, vaikka tarkoitus olisi hyvä. (Berger 1997, 157.)

Representaation ja stereotyypin käsitteet nousevat usein esille, kun puhutaan median välittämästä kuvasta siitä tai tästä asiasta. Representaatio on jonkun asian, ilmiön, ympäristön tai ihmisten esittämistä jonkinlaiseksi. (Herkman 2001, 219.) Representaation käsite viittaa siihen, että media ei ainoastaan esitä tai heijata todellisuutta, vaan myös tuottaa todellisuutta. Stereotyypit puolestaan

ovat yksi keino, joilla representaatioita luodaan. Stereotyyppien avulla ihmisiä luokitellaan itsestään selvinä pidettyihin kategorioihin ja eriarvoisiin asemiin. Stereotyypit ovat representaation muoto, jolla maailmaa ja ihmisiä järjestetään hierarkkisesti valtasuhteisiin. (emt., 221.) Representaation ja stereotyypin käsitteet liittyvät läheisesti juuri parodiaan ja satiiriin. Kun esimerkiksi poliittista päättäjää parodioidaan, hänet esitetään usein hyvin stereotyyppisesti, korostaen tiettyjä piirteitä hänen puhetavassaan tai käyttäytymisessään. Myös kokonaisia ihmisryhmiä voidaan kuvata stereotyyppisesti, esimerkiksi tietyn puolueen poliitikot kuvataan tietynlaisina tai naispoliitikot esitetään tietynlaisina.

2.2 Poliittisen satiirin perintö Suomessa

Poliittinen satiiri on viihdettä, mutta ei kuitenkaan pelkkää viihdettä. Sillä on nimittäin muitakin kuin pelkkään ajanvietteeseen ja viihtymiseen tähtääviä tavoitteita. Television poliittisen satiirin – ja sellaiseksi mainostetun Itse valtiaiden – voikin laskea kuuluvan niin sanotun asiaviihteen piiriin. Palokankaan (2007, 339) mukaan asiaviihteellä tarkoitetaan ohjelmia, jotka näyttäytyvät katsojille viihteenä, mutta jotka sisältävät aineksia myös tiedonvälityksestä. Asiaviihteestä puhuessaan Palokangas tarkoittaa nimenomaan Yleisradiota, jonka suhtautumissa viihteeseen on näkyvissä kaksijakoisuutta. Menestyneistä ohjelmista on iloittu, mutta samaan aikaan on suhtauduttu varauksella siihen, että viihdeohjelmat saattavat olla liiankin viihteellisiä, eskapistisia, ajantappoon tähtääviä tai kaupallisia. (emt., 339).

Vuoden 1926 yhtiöjärjestyksessä Yleisradiota velvoitettiin tuottamaan ”jalostavaa ja viatonta ajanvietettä”, televisiotoiminnan alkaessa puolestaan alettiin puhua ”sopivasta ajanvietteestä”. Vuoden 1993 yleisradiolaissa viihde poistui Ylelle säädettyjen velvollisuuksien joukosta. Vuonna 2005 viihde kuitenkin palasi ja sai sanamuodon ”virikkeellinen viihde” (Palokangas 2007, 339). Palokankaan mukaan virikkeellisen viihteen määrittely on nähtävä oikeutuksena Yleisradion viihdeohjelmistolle, koska se kaupallisen televisiotarjonnan puristuksessa joutuu entistä tiukemmin perustelemaan asemaansa osana julkisen palvelun televisiota. Toisaalta virikkeellisyyden korostaminen johtuu historiallisen tradition Ylen viihteelle asetetuista informatiivisuuden ja aktivoimisen tarkoitusperistä (emt., 340).

1960-luvun loppupuolta eli niin sanottua reporadion aikakautta (1965–1970) voi Palokankaan mukaan pitää asiaviihteen perinteen luonnin keskeisenä aikakautena (Palokangas 2007, 340). Tuon ajan viihteen lippulaivana toimi puheviihdeohjelma *Jatkoaika*, joka toi viihteeseen aivan uudenlaisia piirteitä. Se yhdisteli erilaisia ohjelmatyyppejä, asiaa ja viihdettä toisiinsa. Se käsitteli rohkeasti tabuna pidettyjä asioita. (emt., 341.) Ylipäänsä Reporadion aikakauden ohjelmat onnistuivat loukkaamaan sekä suurta yleisöä että valtaapitäviä. Suuri yleisö loukkaantui useimmiten ohjelmien muodosta, valtahierarkian yläpäässä olevat puolestaan niiden sisällöstä. (emt., 341.)

Reporadion suunnittelussa luotiin niin sanottu informatiivisen ohjelmapolitiikan linja ja samalla asiaviihteen ideaalit. Ohjelmalinja etsinnän runkona toimi pitkän tähtäyksen suunnittelu (PTS), jonka työryhmän pohdintoja Yrjö Ahmavaara syvensi Informaatio-teoksessaan. Ahmavaaran pääperiaate oli se, että viihteen on oltava älylliseen aktivointiin tähtäävää toimintaa (Palokangas 2007, 341). Työryhmän raporteissa päädyttiin siihen lopputulokseen, että ”viihde oli arvokasta, koska se pystyi edistämään tiedon kulkua katsojille. Se pystyi ´aktivoimaan´ katsojat.” (Valaskivi 2002, 13.) Raporteissa tehtiin ero myös hyödyllisen viihteen ja ajanvietteen välille.

Palokankaan mielestä reporadion aikakauden keskeisiä oivalluksia oli se, että viihde ja asia ovat keinotekoisia kategorioita, ja näin ollen reporadion aika loppui hieman kesken. PTS-työryhmän yritys rinnastaa viihde ja kulttuuri sekä Ahmavaaran ”älyllisen huvin” käsite yrittivät luoda uudenlaista tapaa suhtautua TV-kerrontaan, tapaa jossa viihteellisyys ja asiallisuus eivät ole erillisiä asioita. (Palokangas 2007, 343.)

Revon pääjohtajakauden jälkeen 1970-lukua luonnehti varovaisuus, ja faktan ja fiktion välille haluttiin luoda tiukka raja. 1970-luvun merkittävimmästä asiaviihdekokeilusta vastasi TV2, joka yhdisti ajankohtaistoimituksensa ja viihdetoimituksensa tekemään yhdessä makasiiniohjelmaa nimeltä *Tasavallassa tapahtuu*. (Palokangas 2007, 345.) Palokangas (2007, 345) huomauttaa, että 1960- ja 1970-lukujen kokeiluilla saatiin aikaan mielenkiintoisia ohjelmia, mutta asiallisten ja viihteellisten elementtien yhdistäminen ei ollut ongelmatonta. Se hämmensi ja ärsytti ja loi eri elementtien välille hierarkkisia suhteita. 1970–1980-lukujen vaihteen jälkeen ohjelmat ovatkin hiljalleen alkaneet näyttää katsojiinsa päin selkeämmin joko asialliselta tai viihteelliseltä. (emt., 345.)

1980-luku oli Yleisradiossa sketsiviihteen aikaa. Ohjelmat *Hukkaputkesta Velipuolikuuhun* ja *Hymyhuulista* Lapinlahden lintujen *Seitsemään kuolemansyntiin* ovat kestäneet aikaa aina näihin

päiviin saakka. Palokangas määrittelee 1980-luvun perinnöksi erityisesti ironian ja itsetietoisen ilmaisun kehittymisen. Niillä molemmilla on keskeinen rooli myöhemmissä, satiirisissa viihdeohjelmissa kuten *Uutisvuodossa*, *Itse valtiaissa* ja *SF-studiossa*. (Palokangas 2007, 349.)

Vuonna 1986 tapahtunut kanavauudistus synnytti Palokankaan (2007, 349–350) mukaan uuden asiaviihteen linjan. Kolmoskanava toi asiaviihteeseen oman panoksensa *Hyvillä herroilla*. Asiapitoiseksi profiloitu TV1 puolestaan alkoi rakentaa lauantai-illasta asiaviihteen näyteikkunaa. Pioneeri oli *Iltalypsy* (1993–2001), ja 1998 käynnistyi edelleenkin jatkuva *Uutisvuoto*. Iltalypsyn paikan puolestaan täytti Itse valtiaat, jota Palokangas nimittää poliittiseksi animaatiosarjaksi. Tavallaan *Iltalypsyn* uutisia ja poliittista elämää parodioiva ote ”lypsettiin” näihin kahteen ohjelmaan. (emt., 350.)

Palokangas (2007, 352–353) huomauttaa, että TV1 on jättänyt tosi-tv:n muiden heiniksi, mutta asiaviihteen perinne näyttelee edelleen tärkeää osaa julkisen palvelun televisiossa. Sen sisällä voidaan myös tehdä innovaatioita, jollaiseksi Palokangas nimeää Itse valtiaat. Ohjelma on hänen mukaansa nakutellut paikkansa suomalaisten tietoisuuteen niin mielenkiintoisena poliittisena satiirina kuin täysin uudenlaisena tekemisen tapana.

Suomalaista poliittista satiiria on jonkin verran tutkittu pro gradu -tasolla. Esimerkiksi Apukka tutki pro gradu -tutkielmassaan tv-satiiri Hyvien herrojen vastaanottoa ryhmähaastattelun avulla. Apukka otti tutkimuksen lähtökohdakseen Liebesin ja Katzin Dallas-tutkimukset ja kvalitatiivisen etnosemiologisen analyysin. Apukan tutkimuksen mukaan haastateltavat puhuivat ohjelmasta enimmäkseen metakielisesti. (Apukka 1995, 46.) Toisin sanoen he suhtautuivat ohjelmaan viileän etäisesti, olivat tietoisia ohjelman luonteesta ja ilmaisivat kykynsä ohjelman kriittiseen tarkasteluun. Sen sijaan referentiaalinen puhe, jossa katsoja yhdistää todellisuuden näkemäänsä, oli Apukan tutkittavilla selvässä vähemmistössä. Eräs syy tällaiseen etääntyvään katsomis- ja puhetapaan oli Apukan mukaan ohjelman genre, sillä haastateltavat nimesivät Hyvät herrat asiaviihteeksi tai viihdeohjelmaksi. Apukka huomauttaa, että etääntyvä suhtautuminen ei kuitenkaan tee ohjelmasta katsojien mielestä huonoa. Apukka tulkitsee etääntymisen vastaanottajien tietoisuudeksi ohjelman vähäisestä sosiaalisesta arvostuksesta. (emt., 49.) Apukan tutkimuksen mukaan haastateltavat eivät pitäneet Hyviä herroja realistisena kuvauksena, sillä ohjelman roolihenkilöt olivat hyvin karikatyyrimaisia. Lisäksi ohjelman antamaa kuvaa politiikasta pidettiin enimmäkseen liioiteltuna ja epärealistisena. (emt., 51.)

Katriina Wilska (1997) on tutkinut gradussaan Itse valtiaiden edeltäjää Iltalypsyä. Wilskan mukaan Iltalypsy on perusmuodoltaan uutisparodia. Käyttämällä uutisten kerronnallisia strategioita se pakottaa katsojan miettimään suhdettaan oikeisiin uutisiin. Wilska huomauttaa, että uutisgenren tunnistaminen on edellytys ja syy Iltalypsyn onnistumiselle. Eli mikäli tunnet uutiset, voit myös nauraa siitä tehdylle parodialle. (emt., 14–15.) Wilska pohtii myös, tarjoaako Iltalypsy katsojille vastarinnan aineksia vai vahvistaako ohjelma sittenkin valtaapitävien asemaa. Wilskan mukaan Iltalypsy pyrkii karnevalismin periaatteita noudattaen saamaan ihmiset edes hetkeksi naurun avulla pudottamaan hallitsijat palliltaan. Toisaalta Iltalypsyä voi pitää konservatiivisena vallan pönkittäjänä, sillä se tarjoaa ´kritisoimilleen´ poliitikoille foorumin, jolla he voivat osoittaa oman leppoisuutensa ja huumorintajunsa. (emt., 27, 30.)

Wilskan kehittelemiä ajatuksia Iltalypsystä voi pohtia myös sen seuraajan Itse valtiaiden kohdalla. Ohjelmassa tunnetut poliitikot pähkäilevät ajankohtaisten asioiden parissa. Kun hahmot ja asiat ovat katsojille tuttuja uutisista, myös siitä tehty parodia naurattaa. Toisaalta Itse valtiaiden parissa viihtyvät myös pikkulapset, joille poliitikot ja ajankohtaiset aiheet eivät ole tuttuja. Sarjalla näyttää siis olevan kosketuspintaa myös sellaisiin yleisöihin, joita sarjan tekijät eivät välttämättä ole edes ajatelleet saavuttavansa. Television ääressä on myös hyvä naureskella Itse valtiaiden höhlille poliitikoille. Kuitenkin sarjaan mukaan otetut hahmot ovat poikkeuksetta vaalien ääniharavia ja valtakunnan ykköspoliitikkoja, joiden asemaa Itse valtiaat ei näytä horjuttaneen, kenties jopa päinvastoin. Onkin arvioitu, että Itse valtiaissa mukana oleminen on poliitikolle enemmän meriitti kuin vahinko. Mikä tahansa julkisuus on siis hyvää julkisuutta.

2.3 Itse valtiaat tutkimuskohteena

Tutkin pro gradu -työssäni poliittista satiiria ja tv-sarja Itse valtiaita. Poliittiseksi satiiriksi nimetty Itse valtiaat astui TV1:n lauantai-iltaan huhtikuussa 2001, ja sitä esitettiin televisiossa yhtäjaksoisesti aina vuoden 2007 loppuun. Itse valtiaat oli osa Yle TV1:n lauantai-illan prime-time-ohjelmistoa. Sarjaa esitettiin lauantai-iltaisin kello 21.15 juuri ennen kello 21.30 alkavaa Uutisvuotoa. Hellman (1988, 9) määrittelee suomalaisen television prime-timen eli parhaan katseluajan seuraavanlaisesti: arkisin kello 19–22, perjantaisin 19–23, lauantaisin 18–23 ja sunnuntaisin 18–22. Parhaana katseluaikana tv:n ääressä on vähintään viidennes, parhaimmillaan melkein puolet suomalaisista.

Hellman huomauttaa, että vaikka televisio olisikin yhä enemmän hakeutumassa erityisyleisöjen pariin, illan parhaat tunnit on yhä tarkoitettu ns. suurelle yleisölle. (emt., 15.)

Itse valtiaat oli siis osa prime-timea, ja sen päämääränä oli näin ollen tavoittaa mahdollisimman suuri yleisömäärä. Itse valtiaat olikin yksi 2000-luvun TV1:n suosituimmista ohjelmista. Se keräsi elinaikanaan television ääreen tasaisen varmasti yleisöä, katsojamäärän vaihdellessa Finnpanelin mukaan 400 000 ja 900 000 välillä.

Valtakunnan eturivin poliitikkoja karrikoivat animaatiohahmot herättivät aluksi kummastusta ja kritiikkiä. Televisiokatsojat eivät heti lämmenneet suositun Iltalypsyn tilalle tulleille kömpelöille piirroshahmoille. Pikku hiljaa sarja lisäsi suosiotaan ja vakiinnutti paikkansa suomalaisten televisiokatsojien lauantai-illassa. Ohjelman vanhetessa se alettiin nähdä myös politiikan teon välineenä. Kokoomusnuoret jopa vaativat sarjan hyllyttämistä, koska sen katsottiin vaikuttaneen kielteisesti Kokoomuksen silloisen puheenjohtajan *Ville Itälän* imagoon. Toisaalta pääsyä Itse valtiaisiin pidettiin myös meriittinä poliitikon ansiolistalla. Lisäksi lehdet muistivat aina uutisoida, jos Itse valtiaiden hahmogalleriaan oli tulossa uusi poliitikko. Itse valtiaissa onkin mielenkiintoista juuri se, että se herätti mielipiteitä. Edustivatpa mielipiteet mitä kantaa tahansa, ohjelma jätti luultavasti harvan katsojan kylmäksi. Hassut animaatiohahmot muuttuivat ajan myötä vallattomista valtaisiksi.

Itse valtiaat on animaatio. Manovich (1999) huomauttaa, että toisin kuin elokuva, animaatio tekee avoimesti näkyväksi keinotekoisen luonteensa. Se myöntää auliisti, että sen kuvat ovat pelkkiä representaatioita. Animaatio on irrallista ja itsetietoisen epäjatkuvaa: karkeasti kuvattuja hahmoja, jotka liikkuvat muuttumatonta ja yksityiskohtaista taustaa vasten; säästeliäästi ja epäsäännöllisesti mallinnettua liikettä ja tiloja, jotka rakentuvat erillisistä kuvapinnoista. (emt., 209.)

Itse valtiaat on helppo sovittaa näihin animaation tunnuspiirteisiin. Katsojalle ei jää epäselväksi, että kyseessä on fiktiivinen ohjelma. Vaikka hahmot erehdyttävästi muistuttavatkin todellisuuden esikuvia, ohjelman keinotekoinen luonne tulee selkeästi ilmi. Ja kuten Disney-hahmoilla, myös Itse valtiaiden poliitikoilla on kädessään vain neljä sormea.

Animaatioon voi osittain soveltaa sarjakuvista tehtyä tutkimusta. Herkman (1998) huomauttaa, että sarjakuvien merkkijärjestelmissä käytetään sekä metaforia että metonymioita. Herkmanin mukaan sarjakuvan kuvat ovat lähes aina metonymioita, sillä ne pelkistävät ja kärjistävät: niissä osa kuvaa

kokonaisuutta. Erityisen usein tällaista kuvaamistapaa suositaan poliittisissa karikatyyreissa, kun jokin kuvattavaan henkilöön viittaava pieni yksityiskohta nousee ratkaisevaksi merkiksi, josta henkilö tunnistetaan. Esimerkkinä Herkman mainitsee *Kari Suomalaisen* piirroshahmot, kuten *Mauno Koiviston* otsatupsuineen. (emt., 85.)

Itse valtiaiden hahmot on pyritty tekemään pitkälti esikuviensa näköisiksi, eikä Koiviston otsatupsun kaltaisia metonymioita ole ehkä löydettävissä. Muunlaisia esimerkkejä pelkistämisestä ja kärjistämisestä kyllä löytyy. *Sauli Niinistö* luistelee rullaluistimilla, *Matti Vanhanen* nikkaroi linnunpönttöjä ja *Seppo Kääriäinen* haastelee leveällä idän murteella.

2.3.1 Itse valtiaista tutkittua

Asiaa ja viihdettä sekä faktaa ja fiktiota yhdistäviä ohjelmia on siis ollut suomalaisessa televisiossa 1960-luvulta lähtien. Alun perin tärkeänä pidetty yhteiskuntakriittisyys on kuitenkin vuosien varrella vähentynyt. 1990-luvun kuluessa muodon tekeminen näkyväksi on vähitellen muuttunut itsetarkoitukselliseksi ja omaksi muodokseen sinänsä. (Valaskivi 2002, 22.) Valaskivi huomauttaa, että MTV:llä 1990-luvulla pyörinyt Hyvät herrat ja Itse valtiaiden edeltäjä Iltalypsy tarjosivat imagonrakennustilan vieraileen eli poliitikoille. Ohjelma antoi näille mahdollisuuden näyttää inhimillisempi puoli itsestään, mutta hinta oli kestää nauru kustannuksellaan. (emt., 34.)

Itse valtiaat eroaa näistä ohjelmista siinä, että poliitikot eivät voi tulla ”vieraiksi” Itse valtiaisiin ja yrittää omalla toiminnallaan luoda itsestään tietynlaista imagoa. Poliitikot eivät voi itse vaikuttaa ohjelman sisältöön, ellei sitten oteta huomioon heidän toimintaansa todellisuudessa, josta Itse valtiaat poimii osittain sisältönsä. Itse valtiaatkin voidaan kuitenkin nähdä edellä mainittujen ohjelmien tapaan eräänlaisena imagonrakennustilana. Vaikka poliitikot esitetään ohjelmassa pääsääntöisesti negatiivisessa valossa – joko omaa etuaan tavoittelevina juonittelijoina tai hölmöinä ja hassuina – Itse valtiaissa mukana oleminen on kuitenkin useimmille poliitikoille jonkinlainen etu. Itse valtiaisiin päästään, ei jouduta.

Valaskivi (2002) suhtautuu Itse valtiaisiin kriittisesti. Hänen mukaansa Itse valtiaat ei edusta ajankohtaisuutta eikä yhteiskuntakriittisyyttä. Valaskiven mukaan animaatio redusoi poliitikot lähinnä tietynlaista mielipidettä edustaviksi yksilöiksi. Siten ohjelma noudattaa yleistä trendiä, jossa

yleisten ja yhteiskunnallisten kysymystenkin käsittely tapahtuu yksilön kautta ja yksilöön keskittyen. (emt., 22.) Valaskiven mukaan poliitikkojen yksilöllistäminen, personointi ja melodramatisointi on viety Itse valtiaissa hyvin pitkälle. Siinä poliittiset päätökset ja näkemykset perustellaan henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Lisäksi yhteys ajankohtaisiin asioihin on Valaskiven mukaan vain viitteellinen.

Sarjallistetun animaation seuraamiseksi ei ole välttämätöntä tuntea politiikkaa tai poliittisesti ajankohtaisia kysymyksiä, sen paremmin kuin poliitikkojakaan ”oikeassa elämässä”. Sarjan hahmoilla on vastineensa suomalaisessa politiikassa, mutta yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen tai yhteiskunnallisten kysymysten käsittelyyn sarja ei pysty. (Valaskivi 2002, 35.) Sarjan seuraaminen on toki mahdollista ilman suuria taustatietoja. Nähdäkseni politiikan ja poliitikkojen sekä ajankohtaisten asioiden tunteminen kuitenkin lisää mahdollisuutta muodostaa ohjelmasta erilaisia merkityksiä ja viihtyä sen parissa.

Ruohon (2003) mielestä Itse valtiaiden iva ja pilkka on liian sisäsiistiä ja tasapuolista, eikä se siten onnistu esimerkiksi aiheuttamaan politiikkakäsitysten uudelleenarviointia. Vaikka Itse valtiaat on melko kaukana todellisuuden tapahtumista, Ruohon mukaan satiirilta ei voi edellyttää realismia. Sen sijaan Itse valtiaiden tulisi liioitella enemmän ja yrittää olla vähemmän toden kaltainen, jotta sen rakenteellinen luonne tulisi selvemmin esille. Ruohon mukaan Itse valtiaat on myös osa medioitunutta aikakautta, jossa henkilöhahmoja kierrätetään tiedotusvälineestä toiseen. Tällöin voi olla vaikea arvioida, mistä esimerkiksi Itse valtiaiden Paavo Lipponen alkaa ja mihin päättyy. Tämä johtuu Ruohon mukaan siitä, että katsojan on mahdotonta eritellä, mistä lähteistä hänen ”informaationsa” tapahtumista ja henkilöistä on kertynyt.

Palokangas (2003) on gradussaan tutkinut Itse valtiaita ja Uutisvuotoa osana Ylen julkisen palvelun viihdettä. Se on rajankäyntiä viihteellisten ja informatiivisten ohjelmatyyppien välillä. Sitä voi siinä mielessä kutsua myös yhteiskunnalliseksi viihteeksi, sillä sen sisällöt tulevat politiikasta ja uutisten rakentamasta julkisuudesta. Toisaalta kyse on myös medioituneen yhteiskunnan viihteestä, sillä sen sisältönä on mediassa ja julkisuudessa käsitellyt asiat. Palokankaan mukaan Itse valtiaat ja Uutisvuoto edustavat informatiivista populaariviihdettä, jossa julkisuuden henkiöitä käytetään populaarin tarttumapinnan luomiseen. Ohjelmista nauttiakseen ei tarvitse seurata mediaa kuin minimaalisesti, mutta ajankohtaisten asioiden tunteminen kuitenkin lisää ohjelmasta saatujen merkitysten kirjoa. Kaiken kaikkiaan Palokangas päätyi tutkimuksessaan siihen, että Itse valtiaiden

ja Uutisvuodon kaltaisia julkisen palvelun viihdeohjelmia tarvitaan suomalaisessa televisiossa. (Palokangas 2003, 101–104.)

Itse valtiaat voidaan siis nähdä julkisen palvelun tehtävää noudattavan Yleisradion kansallisena projektina, jolla katsojia yritetään aktivoida älyllisesti viihteen avulla. Jossain määrin tämä on ehkä onnistunutkin, sillä Itse valtiaat kerää tasaisen varmasti katsojia, ja ohjelma on esimerkiksi palkittu parhaan viihdeohjelman Telvis-palkinnolla. Toisaalta vaalien äänestysprosentit ovat edelleen suhteellisen alhaisia, joten yleisön kiinnostus itse politiikkaa kohtaan ei sarjan ansiosta liene kohonnut.

Puhakka (2007) on tutkinut gradussaan Itse valtiaita politiikan tuottamisen ja huumorin mekanismien näkökulmasta. Hänen mukaansa sarja ei tuota poliittisia oivalluksia, sillä sen käyttämät representaatiot ovat jo tuttuja media tarjoaman poliittisen representaation parista. Poliitikkoja ei enää voida pudottaa jalustoiltaan, sillä heidän elämänsä on monin tavoin viihteellistetty ja arkipäiväistetty iltapäivälehtien sivuilla. Poliitikot ovat myös valmiita itse tuottamaan naurua itsestään. Puhakan mukaan Itse valtiaat voikin tuottaa naurua monen eri ryhmän keskuudessa. Nauru voi olla kansalaisten naurua, joka kohdistuu poliitikkoihin ja myös poliitikkojen naurua, joka kohdistuu heihin itseensä. (Puhakka 2007, 90–91.)

Flittner (2005) tutki pro gradu -tutkielmassaan sitä, miten Itse valtiaat -ohjelman katsominen on yhteydessä siihen, minkälaisena katsojat pitävät siinä esiintyvien poliitikkojen imagoja. Flittnerin mukaan kansalaisille syntyy todennäköisesti jonkinlainen mielikuva poliitikosta, vaikka he näkisivät tämän vain kerran esimerkiksi televisiossa tai lehtikuvassa tai kuulisivat tämän puhetta radiosta. Mielikuvan tietystä poliitikosta voi muodostaa hyvin vähäisenkin informaation pohjalta. Flittner katsoo, että vaikka Itse valtiaat -sarjan tapahtumat ovat keksittyjä, ovat hahmot silti jonkinlaisella sidoksella kiinni todellisissa esikuvissaan. Siten ohjelmassa esitetyt kuvaukset saattavat ehkä muotoutua katsojan mielessä totuuksiksi. (emt., 8, 69–70.)

Flittner (2005) huomauttaa, että Itse valtiaita voitaneen kuitenkin pitää vain rakennusaineena poliitikkojen imagoille. Kaikki ohjelmassa esiintyvät poliitikot ovat tunnettuja myös muista yhteyksistä ja heistä on saatavilla runsaasti faktapohjaista tietoa. Tilanne olisikin huolestuttavampi, jos ohjelman poliitikoista ei olisi muunlaista informaatiota tarjolla. Flittner havaitsi, että Itse valtiaiden kohdalla päti niin sanottu muihin kohdistuvan vaikutuksen käsite (engl. third-person effect). Sen mukaan ihmisillä on taipumus uskoa, että medialla on suurempi vaikutus muihin

katsojiin kuin itseensä. Ihmiset uskovat, että joillain ohjelmilla saattaa olla vaikutusta mielikuviin todellisuudesta, mutta eivät todennäköisesti huomaa tai tiedosta omiin mielikuviinsa mahdollisesti kohdistuvaa vaikutusta. (emt., 39.)

2.4 Naurun valta

Tiedonvälityksen periaatteisiin kuuluu objektiivisuus. Täydellinen objektiivisuus ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä jokainen uutinen on aina kokoelma erilaisia valintoja; kuka on päästetty ääneen, mitä on nostettu jutun kärkeen, mitä on jätetty kertomatta, millainen kuvitus juttuun on liitetty. Kun siirrytään faktoihin pohjautuvasta uutisjournalismista satiirin ja parodian alueelle, objektiivisuus vähenee entisestään. Faktan ja fiktion sekoittaminen antaa tekijälleen enemmän toimintavapautta, ja tulkinnat kohteina olevista henkilöistä voivat olla hyvinkin subjektiivisia.

Hietala (1988, 13) huomauttaa, että pilantekijä käyttää valtaa. Alistamalla suuren ja mahtavan naurunsa kohteeksi hän tekee tämän pienemmäksi ja helpommin käsiteltäväksi. Toisaalta hyväntahtoisella huumorilla etäinen ja saavuttamaton vallanpitäjä muuttuu tutummaksi ja inhimillisemmäksi, mikä on omiaan lisäämään poliitikon suosiota. Poliittisen satiirin vaikutus voi siis olla kahtalainen. Yhtäältä parodia alistaa ja pienentää kohteensa, toisaalta se voi lisätä poliitikon suosiota kansan keskuudessa.

Kun siis poliitikko on alistettu parodian keinoin naurun alaiseksi, mediaesityksen vastaanottaja voi tuntea saaneensa aineksia vallanpitäjien vastustamiseen ja kyseenalaistamiseen. Huumori on siis keino, jolla valtasuhteet voidaan kyseenalaistaa. Toisaalta huumorin avulla voidaan myös horjuttaa vakiintuneita merkityksiä ja stereotypioita. Herkman (2001, 225) huomauttaakin, että huumori toimii usein kaksiteräisen miekan tavoin. Yhtäältä stereotyyppien vakiinnuttamat ennakkoluulot on mahdollista saada huumorin avulla epävakaalle pohjalle, toisaalta stereotyyppien käyttö esimerkiksi television huumoriohjelmissa voi myös toimia vallitsevien ennakkoluulojen pönkittäjänä. (emt., 225.)

Naurua ja huumoria voi tarkastella myös karnevalismin näkökulmasta Rabelais’n tapaan. Mihail Bahtin on kirjoittanut paljon ranskalaisen François Rabelais’n ajatuksista keskiajan ja renessanssin kansankulttuurista ja huumorista. Kansanhuumori on monimutkainen merkitysten systeemi, joka

muodostaa toisen todellisuuden virallisen yhteiskunnan ulkopuolelle. Sen voimakkain ilmaisumuoto on nauru. (Morris 94, 194.)

Karnevalismin käsitys on näissä pohdinnoissa ydinajatus. Bahtin on muodostanut käsityksen ihmisen olemassaolosta, jonka keskiössä on ajatus ”groteskista, irvokkaasta ruumiista”. Sille on tyypillistä ruumiin liioitellut pullistumat, syöminen ja ulosteet sekä jatkuva fyysinen solvaus lyömisen ja koomisen alentamisen muodossa. Bahtinin mukaan nämä ovat elementtejä monimutkaisessa kollektiivisessa tavassa käsittää ihmiselämää. ”Groteski ruumis” ei viittaa kehenkään tiettyyn ihmiseen, vaan se on ikään kuin kaikkien ihmisten yhteinen, ja se voidaan synnyttää aina uudelleen. Tämän vuoksi kansanhuumorin elementit ovat aina syvästi kaksijakoisia. Pilkka ja solvaukset ovat aina ylistyksen ja juhlinnan toinen puoli, kuolema liittyy aina syntymään. (Morris 1994, 195.)

Karnevaali oli osa kansankulttuuria, rituaalinomainen ilmaus kansan itsetietoisuudesta. Karnevaali on ikään kuin spektaakkeli, mutta siinä ei ole esiintyjiä ja katsojia. Karnevaaliin osallistuvat kaikki, ihmiset elävät karnevaalissa. Karnevaali tarjosi tilapäisen vapautumisen vallitsevasta järjestyksestä, se mahdollisti normien ja kieltojen kumoamisen. Narrit muuttuivat kuninkaiksi ja kuninkaat narreiksi. Samalla karnevaali oli uusiutumisen ja muutoksen juhla. Päällimmäisenä, omaan tutkimukseeni sovellettavana ajatuksena on, että nauru siis ikään kuin mahdollisti valtasuhteista vapautumisen. (Bahtin 1995, 9–12.)

John Fisken (1987) mukaan populaari mielihyvä sisältää aina vastustuksen elementtejä. Niitä tarjoaa esimerkiksi juuri valtaapitävien karnevalisointi. Karnevaalia luonnehtivat nauru, kohtuuttomuus, huono maku ja loukkaavuus sekä halventaminen ja arvonalennus. Karnevaali on ikään kuin laajennettu peli. Kuten peleillä, myös karnevaalilla on säännöt, joista se pitää kiinni. Mutta toisin kuin pelit, karnevaali kääntää säännöt nurinpäin ja rakentaa maailmansa ylösalaisin parodioiden karnevaalin ulkopuolista elämää. (Fiske 1987, 240–242.)

Fiske (1987) huomauttaa, että valtaa pitävien karnevalisointi sisältää aina potentiaalisen mahdollisuuden sosiaalisen kontrollin horjuttamiseen (emt., 277). Näin ollen Itse valtiaiden suosio perustuisi siis siihen, että ohjelma tarjoaa katsojille mahdollisuuden nauraa heidän asioistaan päättäville vallanpitäjille. Päättäjille nauraminen on vastarintaa, joka antaa katsojalle mielihyvää. Asia erikseen on, piileekö tässä naurussa mahdollisuus konkreettiseen muutokseen.

Nauruun liittyy myös mediatekstien monitulkintaisuus. Fisken (1987) mukaan televisiotekstien ja niiden vastaanoton moninaisuus syntyy muun muassa ironiasta ja metaforista eli vertauskuvista. Ironian Fiske määrittelee lausumaksi tai esitykseksi, joka näyttää sanovan yhtä vaikka merkitseekin toista. Vertauskuvakin toimii kahdessa diskurssissa, sillä se kuvaa yhden asian toisen asian termein. Muita monitulkintaisuuden aiheuttajia ovat vitsit, vastakohdat ja ylenpalttisuus. Ne ovat samalla television tekstuaalisia elementtejä, jotka vastustavat ideologisesti lukkoon lyötyjä merkityksiä. (emt., 84–93.)

3. Politiikan ja median suhde

Käsittelen tässä luvussa politiikan, poliitikkojen ja median kimuranttia suhdetta. Kummatkin tuntuvat tarvitsevan toisiaan. Media tarvitsee poliitikkoja saadakseen hyviä jutunaiheita, poliitikot puolestaan tarvitsevat mediaa saadakseen kaipaamaansa julkisuutta. Suhde ei kuitenkaan ole yksinkertainen.

Median ja vallan suhde on tiivis. Menestyvä poliitikko tarvitsee mediaa ja sen tuomaa julkisuutta. Medioitumisen aikakaudella poliitikon täytyy myös tuntea median pelisäännöt. Jos politiikkaa ei suoranaisesti tehtäisikään mediassa, niin ainakin kuva ja käsitykset politiikasta muotoillaan pitkälti mediajulkisuudessa. (Herkman 2001, 217.) Tämän vuoksi on mielekästä ja tarpeellista selvittää, millainen on politiikan ja median suhde.

Tarkastelen tässä luvussa politiikan ja median suhdetta henkilöitymisen ja viihteellistymisen näkökulmista. Lisäksi käsittelen lyhyesti televisiota tiedotusvälineenä, sillä oma tutkimukseni koskee nimenomaan politiikan esittämistä televisiossa.

3.1 Henkilöityminen

Viime vuosina on puhuttu paljon politiikan henkilöitymisestä. Perinteisen puoluepolitiikan sijaan politiikkaa tehdään entistä enemmän henkilöillä, persoonallisuuksilla ja politiikan tähtihahmoilla. Karvonen (1999) tulkitsee tämän johtuvan siitä, että siinä missä puolueet ja ideologiat muistuttavat toisiaan, kuka tahansa voi nähdä eroja eri henkilöiden välillä. Henkilö tarjoaa yksinkertaistavan symbolin asioille. Monimutkaiset todellisuuden prosessit ja suhteet saattavat tuntua vaikeilta hahmottaa, mutta toisia ihmisten arvioimisen uskotaan olevan helpompaa. (emt., 190.)

Liesbet van Zoonenin (2005) näkemyksen mukaan poliitikko on yksilönä ja henkilönä tullut entistä tärkeämmäksi. Tämä johtuu kolmesta seikasta. Ensinnäkin ihmiset arvioivat poliittisten aiheiden asemesta poliitikkojen henkilökohtaisia ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä, koska se on viihteellisten mediatekstien aikakaudella helppo tapa etsiä tietoa politiikasta. Toiseksi viihde on nykyään eräänlainen hallitseva kulttuurinen kehys. Tämän kehyksen sisälle politiikka laajana kokonaisuutena ei istu yhtä helposti kuin poliitikko henkilönä ja yksilönä. Kolmanneksi poliitikot säilyttävät asemansa ja näkyvyytensä äänestäjille sukkuloimalla jatkuvasti politiikan ja viihteen välillä. (Zoonen 2005, 69.)

Henkilöitymiskehitys on näkynyt myös Suomen presidentinvaaleissa. Vuoden 2000 presidentinvaaleille oli leimallista, että lehdissä kiinnitettiin huomiota nimenomaan ehdokkaiden henkilökuvaan. *Tarja Halonen* esitettiin kalliolaisena yksinhuoltajana, *Esko Aho* puolestaan ydinperhettä korostavana perheenisänä. (Salminen 2006, 188.)

Pernaan ja Railon (2006) mukaan erityisesti naispoliitikkoja käsittelevissä artikkeleissa korostuvat poliitikon yksityiselämä ja henkilökohtainen kokemus politiikasta. Tämän käsityksen mukaan siis naiset toivat yksityiselämän mukanaan suomalaiseen poliittiseen journalismiin, ja myöhemmin myös miespoliitikkojen yksityinen puoli on noussut voimakkaasti esille. Henkilökohtaisesta on siis tullut poliittista myös tässä mielessä. Henkilöitymisen kehitys onkin kulkenut niin, että se julkisuus, mikä naisten kohdalla näytti hömppäjulkisuudelta 1980-luvulla, muuttui miespoliitikkojen myönteisen julkisuuden peruspilariksi 1990-luvulla. (Pernaa & Railo 2006, 50–53.)

Sanalla henkilöityminen on politiikassa negatiivinen lataus. Henkilöityminen näyttää kuitenkin tulleen väistämättömäksi osaksi myös suomalaista poliittista todellisuutta. Railo (2006) huomauttaa, että äänestäjät haluavat tietää äänestyspäätöstä tehdessään, millainen ihminen poliitikko on. Äänestäjille ei siis enää riitä poliitikon taito, tieto, kokemus ja näkemys yhteiskunnallisista asioista, vaan hänen on myös vaikutettava miellyttävältä ihmiseltä. Railon mukaan ne poliitikot, joiden yksityiselämä esitetään myönteisessä valossa, ovat paremmassa asemassa kuin ne, joiden yksityiselämästä ei tiedetä mitään tai jotka ovat julkisuudessa negatiivisten yksityiselämään liittyvien uutisten takia. (Railo 2006, 116.)

3.2 Viihteellistyminen

Neil Postmanin mukaan televisio on välineenä läpeensä viihteellinen. Ongelma ei Postmanin mukaan ole siinä, että televisio esittää meille viihteellisiä asioita, vaan siinä, että kaikki asiat esitetään viihteellisessä muodossa. (Postman 1985, 93.) Viihde tunkeutuu siten myös medioituneeseen politiikkaan. Televisio vapauttaa poliitikon oman asiantuntemuksensa rajallisesta kentästä ja poliitikot on otettu julkkiksina mukaan yleiseen televisiokulttuuriin. (emt., 139.) Postman päätyykin siihen lopputulokseen, että televisio palvelee katsojia parhaiten tarjotessaan roskaviihdettä. Vakavia keskustelumuotoja – kuten uutisia ja politiikkaa – yrittäessään televisio menee metsään, sillä se tekee niistä viihdepaketteja. (emt., 168.)

Pernaan ja Railon (1996) mukaan avoimen ivallinen ja kevyt poliittinen viihde tulivat kansakunnan olohuoneisiin 1980-uvulla *Hukkaputki*-satiirisarjan myötä. Ohjelma oli omana aikanaan räväkkä ja voimakkaasti kantaa ottava poliittisen huumorin muoto, joka raivasi tilaa myöhempien vuosien *Iltalypsylle* ja *Hyville herroille*. Samalla politiikan ja poliitikoiden arvokkuus ja eristyneisyys muusta yhteiskunnasta alkoi kadota, poliitikkojen yksityiselämä tuli kaiken kansan omaisuudeksi ja poliitikoille saatettiin nauraa entistä avoimemmin. Poliitikkojen henkilökohtaiset puutteet ja ominaisuudet muuttuivat pilan kohteiksi parhaaseen katseluaikaan. (Pernaa & Railo 1996, 54.)

Laaksovirran (2007) mukaan nykyiseen kansalaisten arvomaailmaan poliittinen viihde sopii hyvin. Poliitikot eivät ole hölmöjä ja lapsellisia ollessaan osa viihdettä, vaan viihteellä on tärkeä sija poliitikon mediakuvan muodostumisessa ja muodostamisessa. Viihdeohjelman poliittisuus on yhtä ”poliittista” kuin asiaohjelman poliittisuuskin. (Laaksovirta 2007, 191.)

3.3 Televisio mediana

Harva suomalainen on nähnyt *Tarja Halosta* tai *Paavo Lipposta* todellisuudessa. Silti kaikki osaavat luonnehtia, millaisia Tarja ja Paavo ovat. Poliittiset päättäjät ja vallanpitäjät ovat meille kaikille tuttuja, koska me näemme heidät päivittäin medioiden välittämissä kuvissa. Yhteiskunnan kollektiiviseen tajuntaan iskostuva mielikuva vallanpitäjistä ja valtasuhteista muotoutuu pitkälti television ja lehdistön välittämien valokuvien ja uutisfilmien kautta. (Hietala 1988, 13.)

Poliitikot esiintyvät yhä enemmän ja enemmän televisiossa. Tämä johtaa siihen, että myös mielikuvat poliitikoista syntyvät yhä enemmän television välityksellä. Karvosen (1999, 191) mukaan populaarikulttuuriset televisio-ohjelmat ehdollistavat katsojaa dramaattisilla hahmoillaan ja stereotyypeillään vuodesta toiseen. Samalla ohjelmat takovat ihmisten mieleen tietoa siitä, miltä ihaillut tai halveksitut henkilöt näyttävät.

Televisioon on instituutiona liittynyt monenlaisia ideologioita, uskomuksia ja myyttejä – kuten 1900-luvulla yleensäkin uusiin teknologisiin keksintöihin. Viestintäkulttuurin osalta tässä on nähtävissä perinteinen kuva–sana-vastakkainasettelu. Jostakin syystä tekniikkaa pohjaaviin kuvallisiin medioihin on suhtauduttu ennakkoluuloisesti. Edelleen televisiota on pidetty passivoivana, varsinkin nuorten henkistä kehitystä lamaannuttavana ja lukemiskulttuuria tuhoavana. (Hietala 1996, 31.)

Hellman (1988, 5) määrittelee television ihmisten keskinäistä yhteyttä ja merkityksiä välittäväksi instituutioksi. Tämän määritelmän mukaisesti televisio on *rakenne*, jonka puitteissa ihmiset toimivat ja televisio luo myös suhteita, joihin ihmisten keskinäinen kanssakäyminen asettuu. Tv tarjoaa yhteisiä kokemuksia, ja katsomistilanne synnyttää mahdollisuuden liittyä muihin ihmisiin. Lisäksi tv on sosiaalisen oppimisen väylä, joka välittää malleja, arvoja ja normeja. (emt., 6.)

Tv-sarjat jaetaan tv-tutkimuksessa yleensä kahteen päätyyppiin, series ja serial. Näistä serial tarkoittaa jaksosta toiseen juonellisesti jatkuvaa sarjaa, joka siis edellyttää aikaisempien jaksojen seuraamista, jotta katsoja ymmärtäisi tapahtumia. Series puolestaan käsittelee saman päähenkilöjoukon puuhia juonellisesti itsenäisten jaksojen puitteissa. Series-tyyppisiin ohjelmiin kuuluu niin faktaa kuin fiktiotakin. (Hietala 1996, 37–38.)

Ohjelmiston sarjoittuminen viittaa koko tv-tarjonnan keskeiseen ominaisuuteen, ajantasaistamisfunktioon. Katsoja palaa ilta illan jälkeen kuvaruudun ääreen muodoltaan – ja pääosin sisällöltäänkin – ennakoitavien ohjelmien pariin saadakseen tietää, mitä ”heille” nyt kuuluu. Kunkin ohjelma päätyttyä olemme viisaampia, ajan tasalla. Katsojalta edellytetään loputonta tiedonjanoa, tietämisviettiä, jota ranskalainen psykoanalyytikko Jacques Lacan on nimittänyt epistemofiliaksi. Monet ohjelmat päättyvät näennäiseen sulkeumaan. Yksittäisen jakson sulkeumasta huolimatta sarja kuitenkin jatkuu; puitteiden, muodon ja henkilöiden tuttuus houkuttaa katsojaa kokemaan samantyyppisiä tilanteita yhä uudelleen. (Hietala 1996, 39.)

Hietalan (1996, 39–40) mukaan tv pyrkii muodostamaan katsojan kanssa yhteisen todellisuuden, mikä korostaa median ja katsojan tasa-arvoa. Televisiossa lähikuva tai puolikuva, ”talking head”, jota tv käyttää suhteellisen paljon, vaikuttaa kooltaan realistiselta, mikä korostaa katsojalle arkisuuden ja tasa-arvon tuntua. Tv elää myös ikuisessa nykyhetkessä, tänään-tässä-ja-nyt-tunnelmissa. Spontaanisuutta, välittömyyttä ja reaaliaikaisuutta painotetaan tv-estetiikassa. MTV3:n suosikkisarjassa *Hyvät herrat!* henkilöt keskustelevat jopa esityspäivän uutistapahtumista, ja ajankohtaisuuden takeena kuvaruudussa vilahtavat vielä tuoreet iltapäivälehdetkin. (emt., 41.)

4. Satiirin yleisö tutkimuskohteena

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni kannalta keskeistä käsitettä eli yleisöä. Esittelen yleisötutkimuksen perintöä Ridelliin viitaten ja pohdin, miten yleisön käsite suhteutuu jonkin tietyn lajityypin, tässä tapauksessa satiirin yleisökäsitteeseen.

4.1 Tärkeä yleisö

Yleisö on mietityttänyt viestinnän tutkijoita aina. Siitä huolimatta yleisö säilyy vaikeasti tavoitettavana. Ridell (1998, 431) huomauttaa, että yleisöä koskeva tieto ei koskaan ole varmaa eivätkä yleisön määrittelyt ole ikinä lopullisia. Niinpä yleisöä on jatkuvasti mitattava, selvitettävä ja pohdittava.

Puhuttaessa viestinnästä tutkimuksen kohteena käytännön ilmiönä erottelussa käytetään usein käsitteitä viestintä siirtona ja viestintä yhteisyytenä. Siirtonäkökulmasta viestintä on sanomien siirtämistä lähettäjältä vastaanottajalle. Yhteisyysmallin näkökulmasta puolestaan viestintä on tapa ilmaista ja ylläpitää yhteisön yhteenkuuluvuutta. Näiden mallien lisäksi viestintää voidaan lähestyä vastaanottajan näkökulmasta. Siinä sanoman lopullinen merkitys muodostuu vasta vastaanottajan tulkinnassa merkityksellistämisprosessin tuloksena. (Nieminen & Pantti 2004, 146.) Tämän näkemyksen keskiössä on siis yleisö.

Arkikielessä yleisön käsite on melko ongelmaton. Termi viittaa mediaesitysten vastaanottajiin eli lukijoihin, kuulijoihin, katsojiin ja käyttäjiin. Mediatutkimuksessa yleisön määrittelemiseen liittyy kuitenkin monenlaisia ongelmia. (Nieminen & Pantti 2004, 147.) Yleisöjä voidaan määritellä monella eri tavalla. Lisäksi alati muuttuva todellisuus tekee yleisö-käsitteestä ongelmallisen. Yleisöjä voikin muodostua kahdella tavalla. Ne syntyvät yhteiskunnasta, jo olemassa olevista sosiaalisista ryhmistä, kuten suomalaiset, vanhukset ja opettajat. Toisaalta ne syntyvät median ja mediaesitysten kautta. (emt., 148–149.)

Viime vuosina on tieteen kentällä puhuttu myös siitä, onko yleisöä oikeastaan edes olemassa sitä esittävien kuvausten ulkopuolella. Yleisö voidaan nimittäin nähdä ainoastaan diskursiivisena ilmiönä, erilaisten määritelmien tuottamana teoreettisena konstruktiona. Tästä huolimatta diskurssien ulkopuolella on myös todellisia, lihaa ja verta olevia yleisöjä. (Nieminen & Pantti 2004, 150.)

Yleisön määrittelylle ja yleisötutkimukselle on ollut kaksi ensisijaista motiivia. Ensinnäkin yleisön ymmärtäminen on tärkeää erityisesti kaupalliselle viestintäteollisuudelle. Omat tuotteet halutaan mahdollisimman laajaan kulutukseen, mutta ennen kaikkea suurilla yleisöluvuilla ja tiedolla vastaanottajien koostumuksesta voidaan houkutella ilmoittajia. (Ridell 1998, 432.) Toiseksi yleisötutkimuksen tarpeen muodostaa huoli median haitallisista vaikutuksista. (Nieminen & Pantti 2004, 150.)

4.2 Yleisötutkimus

Yleisöä ja yleisöjä on tutkittu monin eri keinoin. Käyn tässä luvussa läpi jaottelua, jonka Ridell on tehnyt yleisötutkimuksen perinteistä.

Ridell (1998) jakaa yleisötutkimuksen kentän kahteen kauteen eli MCR (Mass Communication Research) -perinteeseen ja kulttuuriseen yleisöntutkimukseen. Tämän kahtiajaon sisällä Ridell erottelee vielä MCR-perinteen varsinaiseen MCR-perinteen yleisötutkimukseen (johon sisältyy myös vaikutustutkimus) ja käyttötarkoitustutkimukseen. Kulttuurisen yleisötutkimuksen Ridell puolestaan jakaa reseptiotutkimukseen ja mediaetnografiaan (emt., 434.)

MCR-perinteen yleisötutkimus näkee viestinnän sanomien siirtona lähettäjältä vastaanottajalle. Ridell (1998, 435) kiinnittää siirtojäsennyksessä huomiota kahteen seikkaan. Ensinnäkin se määrittää joukkoviestinnän vastaanoton yksilötason ilmiöksi. Toiseksi malli näkee joukkoviestintäprosessin yksisuuntaisena, minkä vuoksi yleisön rooli rajoittuu sanomien vastaanottamiseen. MCR-perinteen yleisötutkimuksen keskeisenä kysymyksenä oli selvittää, millaisesta ihmisjoukosta yleisö koostuu ja miten taustoiltaan erilaiset ihmiset käyttävät viestimiä. Toisaalta oltiin erityisen kiinnostuneita joukkoviestinnän vaikutuksista. Näitä kaikkia – yleisön koostumusta, sen kiinnostuksia ja viestinten käyttötapoja sekä mahdollisia vaikutuksia – selvitettiin MCR-perinteen piirissä määrällisin menetelmin. Ridellin (emt., 436) mukaan MCR-perinne ei silti hylkinyt laadullisempaakaan

tutkimusotetta, ja perinnettä edustaneet tutkijat tiesivät tilastollisten menetelmien heikkoudet ja toivat ne selkeästi esiin. Kaiken kaikkiaan yleisö ei kuitenkaan aiheuttanut MCR-perinteelle varsinaista teoreettista pulmaa. Yleisö näyttäytyi lähinnä joukkoviestintäprosessin kohteeksi. Tutkimus ei pyrkinyt eikä pystynyt valottamaan sitä, miten ihmiset itse ymmärtävät ja kokevat näkemänsä, kuulemansa ja lukemansa, vaan näkökulma vastaanottoon jäi ulkoiseksi ja etäiseksi. (emt., 437.)

1960-luvulla yleisötutkimuksen kenttää nousi hallitsemaan käyttötarkoitustutkimus. Se siirsi huomiota siitä, ”mitä viestimet tekevät ihmisille” siihen ”mitä ihmiset tekevät viestimillä”. (Ridell 1998, 438.) Huomion keskiöön tuli siis joukkoviestinnän vaikutusten sijasta sen käyttö. Viestinten ja niiden tarjonnan käyttöä ja niistä saatuja tyydytyksiä käyttötarkoitustutkimuksessa selitti ennen kaikkea tarpeen käsite. Tarpeen käsitteessä korostuu sen yksilölähtöisyys ja -keskeisyys. MCR-perinteelle ominaisesti käyttötarkoitustutkimus rajautuikin tarkastelemaan yksilökäyttäytymistä kulttuuristen ja sosiologisten kontekstien loistaessa poissaolollaan puhumattakaan, että joukkoviestinnän käyttöä oli tarkasteltu itsessään kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä. (emt., 439.) Vaikka yleisön aktiivisuutta korostettiin enemmän kuin aiemmassa varsinaisessa MCR-perinteen yleisötutkimuksessa, myös käyttötarkoitustutkimus käsitteellisti yleisön viime kädessä kohteeksi (emt., 440).

Kulttuurinen näkökulma joukkoviestinnän tutkimuksessa nousi vallalle 1970-luvulla, ja samalla tutkimusta metodisesti hallinnut määrällistilastollinen ote väistyi laadullisempien menetelmien tieltä. Kulttuurisesti suuntautuneet tutkijat alkoivat kiinnittää huomiota seikkoihin, jotka MCR-perinne oli laiminlyönyt. Huomio kiinnitettiin joukkoviestinnän kulttuurisesti välittyneeseen luonteeseen ja sen sijoittumiseen laajempaan yhteiskunnalliseen, taloudelliseen ja poliittiseen toimintaympäristöön. (Ridell 1998, 441.) Kulttuurisessa suuntauksessa yleisön nähtiin koostuvan viestinten ja niiden tarjonnan aktiivisista tulkitsijoista, joiden tuottamia merkityksiä haluttiin ymmärtää heidän omasta ´sisäisestä´ näkökulmastaan. Merkityksenannon yksilöllisyyden sijasta korostettiin merkitysten kulttuurisesti välittynyttä – koodeihin ja konventioihin nojautuvaa – luonnetta. (emt., 441.)

Ridellin (1998, 442) mukaan joukkoviestinnän tutkimuksen kulttuurinen käänne voidaan paikallistaa pitkälti Birminghamin nykykulttuurin tutkimuskeskukseen. Keskuksen johtajan Stuart Hallin sisäänkoodaus/uloskoodausmalli teki pesäeron MCR-perinteestä. Se jäsensi joukkoviestinnän merkitysprosessiksi, joka ankkuroituu laajempiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin konteksteihin. Toinen tärkeä tekijä kulttuurisessa yleisötutkimuksessa oli David Morleyn Nationwide Audience -

tutkimus, jossa hän soveltaa sisäänkoodaus/uloskoodausmallia empiirisesti. Hallin ja Morleyn työt toimivat keskeisinä lähtökohtina kulttuurisen yleisötutkimuksen suuntaukselle, jonka Ridell nimeää reseptiotutkimukseksi.

Ridellin (1998, 445) neljäs esille nostama yleisötutkimuksen suuntaus on mediaetnografia, joka astui kulttuurisen yleisötutkimuksen kentälle 1980-luvun puolivälissä. Etnografinen näkökulma virisi kulttuurisen yleisötutkimuksen sisällä reseptiotutkimuksen puutteiden vuoksi. Ennen kaikkea reseptiotutkimuksessa koettiin liian ahtaaksi sen keskittyminen vain tietyn lajityypin ja sen yksittäisten tekstien vastaanottoon. Mediaetnografit haluavat nostaa tarkastelun keskiöön viestinten, niiden tekstien ja yleisön kohtaamisen kontekstit, joilla he viittaavat ennen muuta niihin päivittäisiin tilanteisiin ja toimintoihin, joiden osana joukkoviestintää käytetään ja merkityksellisestään. (emt., 445.)

Omassa tutkimuksessani käytössä oleva yleisötutkimuksen menetelmä on lähinnä neljättä eli kulttuurista yleisötutkimusta. Tutkimuksessani en kuitenkaan tutki mitä tahansa yleisöä, vaan nimenomaan satiirin yleisöä. Haluan tietää, millaiseksi satiirin yleisöksi tutkimusryhmäni asemoituu ja millaisia diskursiivisia tulkintoja ryhmä rakentaa satiirin yleisöistä.

4.3 Median vaikutukset

Kiinnostus televisio-ohjelman yleisöihin on ollut aina suuri. Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita varsinkin siitä, onko televisiolla vaikutuksia yleisöön ja jos on, millaisia vaikutuksia. 1900-luvun alussa pelättiin, että joukkoviestinnällä on suuri vaikutus yksittäisiin ihmisiin. Joukkoviestintätutkimuksen niin sanottu lääkeruiskumalli viittaa siihen, että ihminen on vastustuskyvytön ollessaan yksin vastatusten joukkoviestinnän kanssa. (Kunelius 1997, 115–116.) Vaikutukset ikään kuin siirtyvät mediasta vastaanottajaan sellaisenaan.

1930-luvun lopulla Yhdysvalloissa käynnistyi edellisessä luvussa esille tullut MCR-perinteeksi (mass communication research) nimetty viestinnän tutkimuksen suuntaus, joka keskittyi pitkälti juuri joukkoviestinnän vaikutuksiin. MCR-perinteen vaikutustutkimuksilla on kartoitettu esimerkiksi median ylläpitämiä stereotypioita ja median vaikutusta katsojien väkivaltaisuuteen. (Koivunen 1997, 61.) Vaikutustutkimuksen päätulos oli, että vaikutukset ovat vähäisiä.

Nykyään vallitseva ajatus on, että yleisö lukee ja tulkitsee aktiivisesti kuluttamaansa joukkoviestintää. (Kunelius 1997, 211.) Yleisö voi saada teksteistä aivan eri merkityksiä irti kuin mitä viestin lähettäjä (tai huolestunut mediakriitikko) luulee. Median vaikutusvalta on siis suhteellista. Kunelius huomauttaa lisäksi, että kaikkein suosituimmat kulttuurituotteet sisältävät myös potentiaalisesti symbolisen vastarinnan aineksia. (emt., 215.)

Tv-tutkimuksessa voidaan karkeasti erottaa kaksi perinnettä: sosiologinen (yhteiskuntatieteellinen) ja humanistinen. Vanhemman sosiologisen perinteen valtalinjana voitaneen pitää USA:ssa maailmansotien välissä kehittynyttä MCR -suuntausta, joka erilaisia empiirisiä kyselytutkimuksia toteuttamalla pyrki selvittämää paitsi lehdistön ja radion myös elokuvan ja sittemmin television vaikutusta ihmisiin. MCR-traditio keskittyi tyypillisesti tutkimaan lähinnä medioiden haittavaikutuksia, sillä sosiologian valtalinjan piirissä länsimaisen kulttuurin kaupungistumisella ja joukkotiedotuksella sen ohessa uskottiin olevan etupäässä kielteisiä seurauksia yksilöiden kannalta. (Hietala 1996, 42.) Vaikutustutkimusten tyypillinen esimerkki ovat väkivaltatutkimukset, jotka ovat nähneet väkivalta-aineiston haitallisia jälkiä mm. lapsiyleisössä. (Hellman 1988, 167.)

Brittiläisen kulttuurintutkimuksen myötä yleisötutkimus alkoi kuitenkin saada uusia piirteitä. Kun MCR-perinne näki yleisön passiivisena ja vaikutuksen alaisina, kulttuurintutkimuksellinen lähtökohta alkoi nähdä yleisöt aktiivisin median kuluttajina. (Koivunen 1997, 61.)

Kun MCR-suuntauksen menetelmillä saatiin kuitenkin lähinnä ympäripyöreitä ja kaikkea muuta kuin yksiselitteisiä tuloksia, sen rinnalle alkoi 1950-luvulla kehittyä toisenlainen sosiologinen perinne, uses and gratifications -suuntaus, jolle on esitetty vaihtelevia suomennoksia: mediakäytön tutkimus, käyttösyy- tai käyttötapatutkimus. Kun MCR oli kysynyt, miten mediat manipuloivat ihmisiä, käyttötapatutkimus lähti liikkeelle toisenlaisesta filosofiasta kysyen, miten ja mihin tarpeisiin ihmiset käyttävät medioita. Käyttötapatutkimus vei sosiologista tiedotustutkimusta tilastoivasta kvantitatiivisesta lähestymistavasta ns. laadullisen eli kvalitatiivisen perinteen suuntaan, mutta edelleenkin luotettiin keskeisesti kyselytutkimuksiin eli ihmisten omiin kertomuksiin medioiden käytöstään. Käyttötapatutkimus oli käyttäjien aktiivisuutta korostaessaan avaamassa tietä humanistisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkemyksiä ja metodeja yhdistävälle kulttuurintutkimukselliselle (cultural studies) lähestymistavalle medioiden tarkastelussa. Tästä suuntauksesta on kehittynyt mediatutkimuksen valtalinja 1980-luvun lopulta alkaen. (Hietala 1996, 42–43.)

Katsojan ja ohjelma suhteen voi nähdä vuorovaikutuksena. Tällainen ajattelu korostaa katsojaa merkityksen lähteenä eli ohjelman ymmärtäminen ja kokeminen on katsojalähtöistä. (Kytömäki & Savinen 1997, 69.) Katsojan osallistuminen televisio-ohjelmaan voi olla eläytyvää tai etääntyvää. Nämä kaksi katsomistapaa eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois, vaan ne kulkevat rinnakkain ja katsoja on jatkuvassa edestakaisliikkeessä (emt., 82).

Hellman (1988, 168) huomauttaa, että televisio on muuttanut elämäntapaa, yhteisiä arvoja ja normeja, mutta yleisö on silti viisaampaa kuin on luultu. Sitä paitsi pelkät katsojaluvut ja katselumäärät liioittelevat television merkitystä ihmisten elämässä. Televisiota ei katsota koko ajan keskittyneesti, vaan samalla puuhataan paljon muutakin. Televisio toimiikin ilmapiirin luojana, taustaäänenä, yhdessäolon tekosyynä, yhteisten kokemusten ja keskustelun aineksena – sosiaalisena voimavarana. (emt., 168.)

Nykyään yleisöä ei enää nähdä yhtenä suurena homogeenisenä massana. Hellman (1988) sanookin yleisön jakautuneen erilaisiin ”merkitysyhteisöihin”, jotka antavat televisiolle omia määreitään ja ”lukevat” sitä omista lähtökohdistaan ja näkökulmistaan. Antaessaan televisiolle haluamiaan merkityksiä yleisö käy eräänlaista semioottista sissisotaa kulttuuriteollisuutta vastaan raivaten tilaa omille tulkinnoilleen. Hellmanin mukaan tällainen katsantokanta kuitenkin samalla aliarvioi rakenteiden voimaa eli sitä, että ihmisten toiminta tuottaa todellisuutta vain olemassa olevien rakenteiden puitteissa. (Hellman 1988, 170–171.) Vaikka yleisö on aktiivista, mediatekstien luenta ei voi silti olla aivan mielivaltaista. Tekstin ja tulkinnan, tuottajan ja vastaanottajan väliin jää aina vapausasteita. (emt., 173.)

4.4 Genre ja tulkintojen moninaisuus

Pohdin tässä luvussa sitä, miten genre eli lajityyppi vaikuttaa televisio-ohjelmien vastaanottoon. Genre on tutkimukseni kannalta tärkeä käsite, sillä tutkimukseni kohteena on tietty ohjelmagenre, poliittinen satiiri. Sitä siis seurataan eri tavalla kuin esimerkiksi uutisia, jotka kuuluvat esitystapansa puolesta omaan uutisgenreensä. Tässä luvussa käsittelen lisäksi mediatekstien tulkintojen moninaisuuden ja erittelen niitä syitä, mistä tuo tulkintojen moninaisuus johtuu.

4.4.1 Geneerinen tapa katsoa

Ohjelman genre, lajityyppi, on otettava huomioon kun tarkastellaan yleisön suhtautumista televisio-ohjelmiin. Tietyt geneeriset konventiot ohjaavat katsomistapaa ja televisio-ohjelmista tehtyjä tulkintoja. Jos genre on ennestään tuttu, katsoja ikään kuin tietää millaisten lasien läpi hänen tulee ohjelmaa katsoa. Hellmanin (1988, 174) mukaan fiktiossa lajityypin perinne määrää paljolti sen, mikä on kulloinkin ”oikea” tulkintasääntö. On realistista olettaa, että ainakin suomalaiset katsojat hallitsevat eri lajityyppien tulkintasääntöjä suhteellisen hyvin. (emt., 175.) Hellman huomauttaa, että lapsetkin oppivat nopeasti eri lajityyppien kieliopin ja konventiot sekä erottavat toden ja keksityn. (emt., 172.)

Mutta entä jos genre on uusi ja ennestään tuntematon? Esimerkiksi Itse valtiaat edustaa osittain uutta lajityyppiä suomalaisessa televisio-ohjelmistossa. Vaikka poliittista satiiria on tehty ennenkin, (Hyvät herrat, Iltalypsy), Itse valtiaat tekee satiiriaan omalla tavallaan. Poliitikkoja esittävät animaatiohahmot ovat täysin uusi ilmiö Suomessa, joten katsojilla ei myöskään ole valmista geneeristä keinoa katsoa ohjelmaa.

Erään tulkinnan (mm. Steve Neale, 1990) mukaan genre muodostuu tekijöiden ja yleisön sopimuksessa. Siten esimerkiksi satiiri on ”satiiria” vasta, kun tekijöiden ja katsojien välillä on siitä sanaton sopimus. Tämä viittaa myös käsitteeseen diskursiivinen yleisö, jolla tarkoitetaan sitä, että yleisö rakentuu ja sitä tuotetaan erilaisissa diskursiivisissa käytänteissä. Yleisöä ei siis ikään kuin ole olemassa ennen kuin se nimetään. Ang on todennut (ks. Ang, 1991), että yleisö on yhtä paljon diskursiivinen kuin sosiaalinen ilmiö. Yleisöitä houkutellaan ja kosiskellaan kanaville, mutta lisäksi heidät asemoidaan yleisön jäseniksi esimerkiksi lehtikirjoittelun kautta. Fairclough (1997) puolestaan kuvaa genreä kielenkäytöksi, joka yhdistetään tiettyyn käytäntöön ja joka rakentaa jotain tiettyä sosiaalista käytännettä. (emt., 77–78.)

Ridellin (1994) kuvauksen mukaan geneerinen lähestymistapa joukkoviestintään tarkoittaa sitä, että joukkoviestinnän ja television seuraaminen on luonteeltaan läpikotaisin genreytynyttä. Mediatekstejä ja televisio-ohjelmia siis merkityksellistetään suhteessa kulloiseenkin lajityyppiin. Kulloisestakin genrestä riippuen puolestaan subjektilta edellytetään yleisönä toimiessaan tietynlaisia kulttuurisesti opittuja ominaisuuksia. Reaalinen merkityksenanto voi sinänsä olla hyvin moninaista, mutta genre asettaa sille rajat. (emt., 165, 171.)

Fiktio on sopimuksenvaraista ja se on vahvasti sidoksissa teoksen lajityyppiin. Lajityyppi vaikuttaa siten myös fiktioon eläytymiseen. Fiktioon eläytyessään katsoja joutuu usein etsimään lajityypin kanssa yhtäläisen tunnekokemusalueen kyetäkseen ymmärtämään teoksen hengen ”oikein” ja pystyäkseen reagoimaan siihen oikeilla tunteilla. (Kytömäki & Savinen 1997, 84.) Fiktion katselussa voi aktivoitua kahdentasoisia uskomusjärjestelmiä. Toinen kohdistuu esityksen fiktioluonteisuuden tiedostamiseen ja mahdollisuuteen suhteuttaa se reaalitodellisuuteen. Toinen puolestaan mahdollistaa eläytymisen fiktiivisten henkilöiden kokemuksiin siten, että henkilöt koetaan todellisina ihmisinä. Katsoja voi vuorotella näiden kahden uskomusjärjestelmän välillä ja liikkua eräänlaisessa välitilassa, kummankin järjestelmän ollessa vuoroin etualalla. (emt., 85.)

4.4.2 Tulkintojen moninaisuus

Ovaskainen (1990) on tutkinut television vastaanotossa esiintyvän monitulkintaisuuden syitä. Lähtökohtana on ajatus siitä, että viestin vastaanottajan uloskoodaus voi erota merkittävästi viestin lähettäjän sisäänkoodauksesta. Television katselijat muodostavat siis ohjelmista erilaisia merkityksiä, joihin ohjelmien tekijät eivät voi lopullisesti vaikuttaa. Ovaskainen nostaa monitulkintaisuuden ratkaiseviksi tekijöiksi television tekstuaalisen luonteen, television intertekstuaaliset suhteet ja television vastaanottotilanteen. (Ovaskainen 1990, 88.)

Ovaskainen kuitenkin muistuttaa, että ironia, vertauskuvat ja vitsit eivät koskaan ole täysin kirjoittajan hallinnassa. Siten ne eivät myöskään voi tuottaa yhtä määrättyä merkitystä, vaan alakulttuureille jää aina tilaa omien merkitysten muodostamiseen. Ovaskainen huomauttaa, että vertauskuvaa yleensä liioitellaan niin, että katsojan huomio tulee vedetyksi vertauksen keinotekoiseen luonteeseen. (Ovaskainen 1990, 88.) Tästä löytyy esimerkki myös Itse valtiaista. Keskustan edustajien työhuoneen nurkassa nököttävät heinäpaalit ovat vertauskuvia puolueen maaseutuun pohjautuvasta historiasta ja ideologiasta. Tuskin yksikään katsoja silti erehtyy luulemaan, että keskustalaisten työhuoneissa olisi oikeasti heinäpaaleja.

Myös televisiotekstin ristiriidat vaikuttavat sen vastaanottamiseen. Fisken mukaan televisiotekstin on hallitsevan ideologian merkitysten lisäksi sisällettävä ristiriitoja, jotta se olisi suosittu myös alistettujen parissa. Vastustavat lukijat voivat aktivoida näitä ristiriitoja palvelemaan omia kulttuurisia etujaan. (Fiske 1987, ks. Ovaskainen 1990, 89.) Itse valtiaiden julkilausuttu pyrkimys on

nimenomaan irvailla vallanpitäjille ja heidän edustamalleen hallitsevalle ideologialle. Ohjelman hahmoista löytyy kuitenkin ristiriitaisuuksia, joten hahmojen tulkintakin varmasti vaihtelee katsojasta toiseen.

Fisken mukaan merkitykset voivat laajentua televisiossa kahdella tavalla. Liioittelun avulla tapahtuva laajeneminen antaa katsojalle mahdollisuuden hallitsevan merkityksen tuottamiseen ja sen samanaikaiseen kritiikkiin. Tätä yleisempää on semioottinen laajentuminen. Se merkitsee sitä, että televisiossa on jatkuvasti niin paljon merkityksellistä ainesta, että hallitseva ideologia ei voi kontrolloida sitä. Vaihtoehtoiselle luennalle löytyy televisiosta jatkuvasti vastustavia piirteitä (Fiske 1987, ks. Ovaskainen 1990, 92.)

Ovaskainen kiinnittää huomiota television myös vastaanottoon, johon vaikuttavat fyysinen vastaanottotilanne ja siinä vaikuttavat sosiaaliset suhteet. Hän keskittyy perheensisäisiin sosiaalisiin suhteisiin, joita ovat lasten ja vanhempien sekä miehen ja naisen välinen suhde. Tässä näkökulmassa ohjelmat jaetaan miesten, naisten ja lasten ohjelmiin, ja perheen television katselu on valtakamppailua näiden ohjelmien välillä. (Ovaskainen 1990, 110.)

Ovaskainen (1990) tiivistää pohdintansa niin, että koko monitulkintaisuuden ajatuksen pohjana on näkemys kulttuurista merkitysten taistelukenttänä, eikä kaiken ylitse asettuvana yhtenäisenä määräävänä rakenteena. Erilaisten mahdollisten merkitysten pohjana on vastaanottajien erilainen sosiaalinen asema ja kokemus, jotka puolestaan vaikuttavat myös itse vastaanottotapahtumaan. Siinä esiintyvät valtasuhteet vaikuttavat lopulta myös ohjelmatekstille annettavaan merkitykseen. (emt., 110–111.) Esimerkkinä Ovaskainen käyttää *Kyllikki Virolaisesta* tehtyä dokumenttiohjelmaa, jonka vastaanotossa esiintyi suuria erovaisuuksia. Opiskelijat pitivät ohjelmaa ironisena, hauskana ja imelänä. Marttakerholaiset puolestaan näkivät ohjelman oivallisena kuvauksena *Kyllikki Virolaisen* elämästä.

Television intertekstuaaliset suhteet voivat olla horisontaalisia tai vertikaalisia. Horisontaalisessa suunnassa perusteksti on suhteessa esimerkiksi lajityyppiin, henkilöhahmoihin tai sisältöön. Vertikaalisessa suunnassa puolestaan ohjelmat ovat suhteessa siitä kirjoitettuihin tiedotteisiin, lehtiartikkeleihin ja kritiikkeihin, yleisönosastokirjoituksiin tai juoruiluun ja keskusteluun. Näillä suhteilla on sekä monimerkityksisyyttä rajoittavia että tukevia ominaisuuksia. Esimerkiksi lajityyppi saattaa ennakkoon rajata sen, minkälaisen merkityksen katsoja ohjelmille antaa. Toisaalta itse

katsomishetkellä esimerkiksi lajityyppi saattaakin mahdollistaa muiden kuin hallitsevien merkitysten aktivoinnin. (Fiske 1987, 108–117.)

Fisken (1987, 117–118) mukaan vertikaalisen intertekstuaalisuuden eli yleisönosastokirjoitusten tai keskustelun avulla yksityisestä reaktiosta muodostuu kollektiivinen, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, mitä merkityksiä perustekstistä aktivoidaan. Jos siis esimerkiksi Itse valtiaista keskustellaan aktiivisesti kahvipöydässä, seuraavalla katsomiskerralla keskustelun osallistujat saattavat luoda ohjelmasta uudenlaisia merkityksiä.

Kunelius (1998, 211) muistuttaa, että joukkoviestintää kuluttava yleisö on aktiivista ja merkit eli viestit ovat moniaksenttisia. Lukijat tulkitsevat tekstejä heidän omien kokemustensa pohjalta syntyneiden, paikallisten kulttuuristen koodiensa avulla. Jos sanoman tuottajien diskurssit ja yleisön kokemukset ovat vastakkaisia, yleisö voi lukea sanoman omien kokemustensa pohjalta ja näkökulmasta.

Lukijoiden tulkintojen taustat eivät ole yksiselitteisiä. Siihen, millaisen koodin avulla lukija viestin purkaa, vaikuttavat monet tekijät: taloudellinen asema, koulutus, sukupuoli, rotu, alakulttuuriset yhteisöt ja niiden identiteetit jne. Meillä kaikilla on hallussamme useita lukutapoja, jotka liittävät meidät eri tavoin erilaisiin kulttuureihin ja vallan asetelmiin. (Kunelius 1988, 212.)

Paitsi että lukijat ovat aktiivisia, he voivat harjoittaa myös vastarintaa käyttämällä kuluttamiaan tekstejä eri tarkoituksiin. Kunelius sanoo, että ryhtyessään jonkun viestin yleisöksi ihmiset pyrkivät löytämään siitä itselleen relevantin tulkinnan, joka antaa heille (ainakin potentiaalisesti) lisää toimintakykyä. (Kunelius 1998, 213.)

Alasuutarin (1991, 236) mukaan televisio-ohjelmia koskevaa puhetta säätelee varsin yhtenäinen moraalinen koodi. Yksilöt puhuvat omista tottumuksistaan ja mieltymyksistään tämän koodin puitteissa. Joidenkin ohjelmantyyppien seuraamista perustellaan ja puolustellaan, toisten taas ei. Asia- ja ajankohtaisohjelmia pidetään tyypillisesti hyvinä ohjelmatyyppeinä, kun taas viihdeohjelmien seuraamista pyritään yleensä selittämään jotenkin. Myös siinä on eroja, millä perusteilla eri ohjelmatyyppien seuraamista puolustetaan tai paheksutaan. Ohjelmatyypit voi määritellä kulttuurisiksi konventioiksi. Ne ovat siis käsitteitä ja tyypityksiä, joita ihmiset käyttävät tv-ohjelmista ja television katsomisesta puhuessaan. Kulttuuriset konventiot voivat olla summittaisia. Ne ovat kuitenkin myös todellisia, jos niiden käyttö tekee kaikille keskustelun

osapuolille selväksi, mistä on kysymys. Monille ohjelmatyypeille kulttuurisina konventioina on myös oma vakiintunut terminsä, kuten ”ajankohtaisohjelma” tai ”poliisisarja”. (emt., 237.)

5. Teoriasta tulkintaan

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni vaiheet, kerron taustoja analysoimastani aineistosta ja sen keruusta sekä käyn läpi diskurssianalyysiä tutkimusmetodina ja ryhmähaastattelua aineiston keruun menetelmänä.

5.1 Tutkimuksen vaiheet

Tutkin pro gradu -työssäni tv-sarja Itse valtiaita käsittelevää tv-kritiikkiä ja ohjelman vastaanottoa yleisön keskuudessa. Tv-kritiikin analyysi toimii ikään kuin pohjana ryhmähaastattelun analyysille. Sen tuloksia pyrin peilaamaan paitsi aihepiiristä tehtyyn aiempaan tutkimukseen, myös lehtikirjoitusten analyysistä esiin nousseisiin näkökulmiin.

Ohitan tietoisesti itse ohjelman sisällöllisen ja semioottisen analysoimisen, sillä ohjelman jaksojen lähiluku vaatisi oman tutkimuksensa. Se ei ole relevanttia tämän tutkimuksen kannalta, sillä tavoitteena on selvittää nimenomaan ohjelman herättämiä reaktioita lehdistössä ja yleisössä.

Käyn aluksi läpi tv-kritiikit tutkimukseni kolmesta eri päänäkökulmasta eli siitä, millaisia diskursiivisia tulkintoja ne rakentavat poliittisesta satiirista, Itse valtiaista poliittisena satiirina ja poliittisen satiirin yleisöstä. Sen jälkeen käyn samalla periaatteella läpi ryhmähaastattelun tuottaman tekstin. Molempien aineistojen analyysissä havainnollistan tulkintojani ja tuloksiani runsailla esimerkeillä. Tutkimukseni tuloksia käyn vielä kokoavasti läpi loppupäätelmissä.

5.2 Tutkimusaineiston esittely

Esittelen tässä alaluvussa tutkimusaineistoni eli tv-kritiikit ja ryhmäkeskustelun sekä kerron aineiston rajauksen keruutavoista ja rajauksen periaatteista.

5.2.1 Tv-kritiikit

Keräsin tutkimusta varten tv-sarja Itse valtiaita käsittelevät tv-kritiikit vajaan viiden vuoden ajalta kolmesta suomalaisesta sanomalehdestä. Ensimmäiset jutut ovat huhtikuulta 2001, jolloin ohjelmaa alettiin esittää Yle TV1:n lauantai-illassa. Keräsin juttuja vuoden 2005 loppuun saakka.

Rajasin juttujen keräysjakson vajaaseen viiteen vuoteen, sillä tuo aika riittää mielestäni kattavan kuvan saamiseen lehdistön kirjoittelusta. Viidessä vuodessa on mukana myös ajallinen kehityskulku, jonka aikana Itse valtiaat on ehtinyt muuttua uudesta ja ennennäkemättömästä suomalaiseen tv-lauantaihin kuuluvaksi peruskauraksi.

Lehtianalyysiin otin mukaan Helsingin Sanomat, Aamulehden ja Ilta-Sanomat. Helsingin Sanomat valitsin mukaan, koska se on Suomen valtalehti ja tavoittaa myös enemmän lukijoita kuin yksikään muu suomalainen sanomalehti. Myös Aamulehti kuuluu Suomen laajalevikkisimpiin päivälehtiin. Kyseiset lehdet myös edustavat eri konserneja, SanomaWSOY:tä ja Alma Mediaa. Halusin analyysiin mukaan myös yhden viihteellisemmän lehden. Tämän paikan sai niin ikään Sanomiin kuuluva Ilta-Sanomat.

Otin analyysiin mukaan kritiikit, jotka käsittelivät pelkästään Itse valtiaita tai joissa ohjelma oli keskeisessä roolissa. Rajasin otoksen ulkopuolelle sellaiset jutut, joissa ohjelma vain mainittiin sivulauseessa tai lyhyesti ja esimerkin kaltaisesti. Näissä jutuissa Itse valtiaita ei analysoitu, arvotettu tai ylipäänsä käsitelty sillä tavalla, joka olisi relevanttia tutkimukseni tavoitteiden kannalta.

Alun perin olin kerännyt juttuja lehtien kaikilta osastoilta. Lopulta päädyin kuitenkin rajaamaan tutkimusaineistokseni tv-arvostelut. Päädyin rajaukseen kahdesta syystä. Ensinnäkin kaikkien osastojen juttujen analysoiminen olisi saattanut venyä liian laajaksi. Toiseksi kritiikkien ja yleisön

näkemykset muodostavat hedelmällisen vastaparin tutkimukselle. Mahdollisessa aiheen jatkotutkimuksessa keräämälläni aineistolla voisi kuitenkin olla käyttöä.

5.2.2 Ryhmähaastattelu

Tutkimustani varten järjestin ryhmähaastattelun yhdelle ryhmälle maaliskuussa 2006. Ryhmässä oli yhteensä kymmenen osallistujaa. Ryhmän henkilöt olivat iältään 22–28-vuotiaita. Kyseessä oli tiedotusopin opiskelijoista koostunut ryhmä, jossa oli mukana opiskelijoita eri vuosikursseilta. Ryhmäläisistä kaksi oli miehiä ja kahdeksan naisia. Itse valtiaat oli etukäteen ainakin jonkin verran tuttu kaikille ryhmän jäsenille.

Pohdin etukäteen, onko tiedotusopin opiskelijoista koostuva ryhmä problemaattinen tutkimukseni kannalta. Alan opiskelijoilla on taustalla enemmän työkaluja median analysoimiseen kuin keskiverto tv-katsojalla. Harkitsin myös toisen ryhmähaastattelun järjestämistä toisenlaiselle ryhmälle, jolloin kahden ryhmän vastauksia olisi voinut verrata keskenään.

Loppujen lopuksi päädyin kuitenkin siihen, että yhden ryhmän haastatteleminen riittää tutkimukseni tarpeisiin. Vaikka ryhmä koostui tiedotusopin opiskelijoista, he eivät silti tarkkaile yhteiskuntaa ja sen kulttuurisia tuotteita yhteiskunnan ulkopuolelta. Päinvastoin he ovat osa sitä yhteiskuntaa ja merkitysympäristöä, josta Itse valtiaat kertoo ja jota se tuottaa. Kyseessä ei myöskään ollut täysin homogeeninen ryhmä, vaan jokaisella ryhmähaastatteluun osallistujalla oli taustallaan erilainen suhde televisioon, Itse valtiaisiin ja ohjelman aihealueeseen.

Ryhmähaastattelun alussa katsoimme ryhmän kanssa yhden kokonaisen jakson Itse valtiaita. Kyseessä oli 20.11.2004 esitetty jakso ”Paavo ja Nato”, jossa ulkomaiset agentit yrittivät saada Suomea Naton jäseneksi silloisen pääministerin *Paavo Lipposen* (sd.) avustuksella. Jakso oli melko satunnaisesti valittu, mutta kuitenkin niin, että se edustaisi mahdollisimman paljon ”normaalia” Itse valtiaiden jaksoa. Ohjelman katsomisen jälkeen keskustelimme vapaamuotoisesti jakson herättämistä ajatuksista. Ohjelman katsominen ikään kuin johdatti osallistujat keskusteltavaan aiheeseen, pohjusti siitä käytävää keskustelua ja viritti tunnelmaan.

Itse ryhmähaastattelu eteni etukäteen suunnitellun teemahaastattelurungon pohjalta (ks. liite 2). Olin laatinut löyhän haastattelurungon, joka mahdollisti keskustelun eteenpäin viemisen, mutta joka ei kuitenkaan sitonut keskustelua liikaa. Jos keskustelu lähti rönsyilemään, annoin sen tapahtua. Jos keskustelu tyrehtyi, otin avuksi haastattelurungon tai tartuin johonkin keskustelussa esille tulleeseen kysymykseen tai näkökohtaan.

Aluksi kysyin ryhmältä kysymyksiä juuri nähdystä Itse valtiaiden jaksosta, esimerkiksi mikä jaksossa ärsytti tai mikä siinä oli hyvää ja millaisia yleisiä ajatuksia jakso, sen juoni ja henkilöhahmot herättivät. Sen jälkeen siirryin yleisiin poliittista satiiria, Itse valtiaita ja yleisöä koskeviin kysymyksiin. Kysyin muun muassa, millaisen kuvan ohjelma antaa politiikasta, vaikuttaako ohjelma ihmisten mielipiteisiin politiikasta ja muistuttavatko ohjelman hahmot todellisuuden henkilöitä. Esitin myös kysymyksiä ohjelman lajityypistä ja siitä, miten fakta ja fiktio erottuvat ohjelmassa toisistaan.

Itse haastattelu kesti yhteensä noin tunnin verran ja se videoitiin. Purin haastattelun kokonaisuudessaan. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 29 sivua. Haastattelun purkamisessa pyrin tarkkuuteen. Pienimmät ja vähäpätöisimmät yskähdykset ja täytesanat jätin pois, sillä kyseessä ei ollut esimerkiksi puheen tai ryhmädynamiikan tutkimus. Muuten pyrin purkamaan haastateltavien puheet tarkasti ja täydellisinä.

5.3 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Sovellan aineistoni tutkimiseen diskurssianalyysiä. Diskurssin voi suomentaa puhetavaksi. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) mukaan kielen käyttö on käytäntö, joka ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää ja samalla järjestää ja rakentaa, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. (emt., 18.) Kielenkäyttö on siis todellisuuden rakentamista, sosiaalista konstruointia. Koska diskursseilla on myös todellisia seurauksia, niiden tutkiminen, eritteleminen ja näkyväksi tekeminen on tärkeää.

Jokinen ym. (1993) jakavat diskurssianalyysin kielen käytön vaihtelevuuden analysoimiseen ja valtasuhteiden analysoimiseen. Valtasuhteita voi analysoida viidellä eri tavalla. Ensinnäkin aineistosta voidaan etsiä diskurssien välisiä valtasuhteita. Tällöin tutkitaan sitä, mitkä diskurssit ovat

saavuttaneet tutkittavassa aineistossa hegemonisen aseman. (emt., 76.) Hegemoniset diskurssit voi erottaa siitä, mitä useammin tietyn diskurssin palat toistuvat ja mitä itsestään selvempänä ja vaihtoehdottomampana joku diskurssi esiintyy. (emt., 81.)

Valtaa voi tutkia myös diskurssien sisäisissä valtasuhteissa. Tällöin kiinnitetään huomio muun muassa siihen, mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään ja millaisiin subjektipositioihin ihmiset diskurssissa asemoidaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 86.) Diskursseja voi tunnistaa kysymällä, mitä tekstissä kerrotaan. Tarkastelu syvenee, kun kysyy, miten hegemonisia diskursseja tuotetaan ja uusinnetaan. Asiaa voi tutkia esimerkiksi tarkastelemalla, onko joitain seikkoja yksinkertaistettu tai naturalisoitu näyttämään luonnollisilta totuuksilta. (emt., 89–91.) Tämä tapahtuu tuottamalla ihmisille jäykkiä subjektipositioita sekä vetoamalla yhteiseen hyväksyntään ja jaettuihin kulttuurisiin konventioihin. (emt., 92–94.)

Yksittäisiä tekstejä tarkastelemalla voi löytää potentiaalisia ideologisia seurauksia, joilla voi olla myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tällainen ideologinen seuraus voi olla esimerkiksi alistussuhteiden legitimoiminen ja ylläpitäminen. Artikulointi saattaa kuitenkin olla niin kaunista (vrt. ylistämällä alistettu nainen), että sitä voi olla vaikea havaita arkipäivän käytännöissä (Jokila, Juhila & Suoninen 1993, 43.) Valtaa voi analysoida myös pohtimalla muutoksen mahdollisuutta, sillä diskurssien merkityssuhteisiin sisältyy aina myös ristiriidan mahdollisuus. (emt., 102.)

Valtonen (1998, 96) kuvailee diskurssianalyysiä teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi, jonka avulla on mahdollista tutkia hyvinkin erilaisia kielen käyttöön liittyviä kysymyksiä. Diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen tai vakiintunut tutkimusmenetelmä, vaan joukko kieltä, sen käyttöä ja yhteiskuntaa koskevia teoreettisia lähtökohtaoletuksia, jotka väljästi ohjaavat tietyn suuntaisiin kysymyksenasetteluihin ja menetelmällisiin ratkaisuihin. (emt., 96.) Edelleen Valtonen (emt., 100) huomauttaa, että diskurssianalyysi on aineistolähtöistä tutkimusta, jossa tulkinnat rakentuvat empiirisen aineiston kontekstisidonnaisen analyysin varaan. Tulkinta on myös spekulatiivista tutkijan käyttäessä aineiston tulkinnassa apuna omaa kulttuurista pääomaansa. Tällöin analyysi laajenee aineiston ulkopuolelle tutkijan suhteuttaessa tuloksia laajempiin sosiaalisiin instituutioihin tai kulttuuriin.

Nieminen & Pantti kuvaavat diskurssianalyysiä tutkimukselliseksi näkökulmaksi. Kyseessä ei siis ole valmiita tutkimuksen analyysimenetelmiä tarjoava metodipaketti. (Nieminen & Pantti 2004, 128.) Diskurssianalyysi omassa tutkimuksessani on Valtosen (1998) edellisessä kappaleessa

kuvailema löyhä metodis-teoreettinen viitekehys, ei tiukasti määritelty työkalu. Keskityn tutkimuksessani analysoimaan tutkimusaineistoani etsimällä siitä hegemonisia diskursseja. Etsin siis niitä diskursseja, jotka esiintyvät aineistossa toistuvasti ja jotka siten määrittyvät hegemonisiksi, vallitseviksi diskursseiksi. Hegemonisten diskurssien sisältä erittelen myös aladiskursseja, jotka syventävät näkemystä hegemonisista diskursseista ja niiden luonteesta.

Diskurssi on kahtalainen termi. Yhtäältä sillä tarkoitetaan sitä vuorovaikutuksellista prosessia, jossa merkityksiä tuotetaan. Toisaalta sillä tarkoitetaan tämän prosessin lopputulosta. (Lehtonen 1996, 69.) Niemisen ja Pantin mukaan diskurssi on jonkin asian tai ilmiön ympärille rakentunut tapa puhua ja keskustella siitä. Diskurssi muodostaa ikään kuin kehyksen asiasta tai ilmiöstä käytävälle keskustelulle. Kehyksen ulkopuolelle jäävät merkitykset eivät kuulu samaan diskurssiin. (Nieminen & Pantti 2004, 129.)

Diskurssi on siis puhetapa. Faircloughin (1997) mukaan kielenkäyttö, eli jokainen teksti, rakentaa aina yhtäaikaisesti sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä. Jokainen teksti muotoilee osaltaan näitä yhteiskunnallisia ja kulttuuria aspekteja. Diskurssi on siis se kieli, jolla tietty sosiaalinen käytäntö representoidaan tietystä näkökulmasta. (Fairclough 1997, 76–77.)

Stuart Hallin mukaan diskurssi on ryhmä lausumia, jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jotakin aihetta koskevasta tiedosta – toisin sanoen representoida tätä tietoa. Kun lausumia jostakin aiheesta esitetään jonkin erityisen diskurssin sisällä, diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla. Se myös rajoittaa muita tapoja, joilla aihe voitaisiin esittää. (Hall 1992, ks. Lehtonen 1996, 67.)

Fairclough (1997) esittää, että tiedotusvälineiden diskurssin analyysissä on syytä keskittyä diskursiiviseen luovuuteen, sekamuotoisuuteen ja moniaineksisuuteen, jotka vastaavat aikalaiskulttuurimme luonnetta. Yhteiskunta ja kulttuuri muuttuvat jatkuvasti ja nopeatahtisesti ja tiedotusvälineet puolestaan heijastavat näitä muutoksia. Siten jatkuvassa liikkeessä ovat paitsi tiedotusvälineiden käytännöt, myös niiden diskursiiviset käytännöt. (emt., 83.)

5.4 Ryhmähaastattelu tutkimusmenetelmänä

Kytömäen ja Savisen (1997, 65) mukaan ryhmäkeskustelut ovat ihanteellinen menetelmä varsinkin silloin, kun tarkoituksena on kartoittaa aiemmin vähän tunnettua aihepiiriä. Keskustelussa painottuvat osanottajien näkökulmat ja haastattelija jää yksilöhaastatteluja enemmän taka-alalle. Lisäksi vähän tiedostetut ilmiöt ja tulkinnat saattavat nousta esille ja keskustelijat saavat muilta virikkeitä ajatuksiensa kehittelyyn. Sulkunen (1992, 264) huomauttaa, että ryhmähaastattelussa haastateltavat lisäksi kontrolloivat toisiaan. Ryhmähaastattelulla on myös tekninen etu, sillä siinä saadaan yhdellä istunnolla tehokkaasti haastatelluksi useita ihmisiä.

Ryhmähaastatteluja voidaan käyttää monenlaisiin tarkoituksiin, kuten käyttäytymisen, normien, vuorovaikutuksen, kielen ja kulttuurin tutkimukseen. (Sulkunen 1992, 264–265.) Omassa tutkimuksessani ryhmähaastattelu palvelee haastattelun tuottaman kulttuurisen tekstin tutkimista. Kun ryhmähaastattelun materiaalia tutkitaan kulttuurituotteena, etsitään niitä merkitysrakenteita, joiden avulla ryhmien jäsenet jäsentävät sosiaalista todellisuuttaan, keskinäisiä suhteitaan ja omaa identiteettiään – ei ainoastaan ryhmähaastattelussa, vaan myös elämässä ja yhteiskunnassa yleensäkin. Tätä lähestymistapaa Sulkunen kutsuu kulttuurisemiotiikaksi tai sosiosemiotiikaksi. (emt., 265–266.)

Ryhmähaastattelun ryhmän on hyvä olla suhteellisen homogeeninen, jotta kaikki ymmärtäisivät esitetyt kysymykset ja käsitteet niin, että keskustelu on mahdollista. (Eskola & Suoranta 2000, 96.) Omassa tutkimuksessani tämä toteutui hyvin.

6. Analyysi

Aineiston analyysissä käyn läpi aluksi lehtien tv-kritiikit ja sen jälkeen ryhmähaastattelun tulokset. Etsin aineistosta esiin nousevia hegemonisia diskursseja sekä analysoin sitä, miten nuo hegemoniset diskurssit syntyvät. Joidenkin hegemonisten diskurssien yhteydessä erittelen myös niihin liittyviä aladiskursseja, jotka edelleen syventävät aineistosta esiin nousseita hegemonisia diskursseja. Analyysini pohdintoja ja tuloksia havainnollistan esimerkeillä sekä tv-kritiikeistä että ryhmähaastattelusta.

6.1 Tv-kritiikki, poliittinen satiiri ja Itse valtiaat

Itse valtiaita käsittelevät tv-kritiikit ja muut tv-sivujen jutut noudattavat aineistossani tietynlaista kaavaa. Aluksi uudesta, alkavasta sarjasta kerrotaan melko neutraalisti; mistä ohjelmassa on kyse, ketkä sitä tuottavat, milloin ohjelma tulee televisiosta. Toisaalta käytetty tekniikka eli 3D-animaatio herätti lehdistössä paljon kiinnostusta.

> Kun Iltalypsy sai väistyä kotimaisen satiirianimaation tieltä, mieli oli vielä toiveikas. Välillä näet tuntui siltä, että juuri Iltalypsy oli sanottavansa jo sanonut ja suorastaan moneen kertaan.
> (Jukka Kajava, Helsingin Sanomat, 20.11.2001)

Itse valtiaiden alkutaipaleella ohjelmaa verrattiin usein edeltäjäänsä Iltalypsyyn, joka on selvästi ollut tv-kriitikoiden mieleen. Iltalypsy alkoi kuitenkin jo hapantua, joten uudelle poliittiselle satiirille alkoi olla tilausta. Kun Itse valtiaat käynnistyi televisiossa keväällä 2001, ohjelmaa mainostettiin poliittisena satiirina. Tuotantoyhtiön mukaan ”ohjelma päästää katsojat kurkistamaan politiikan kulissien taakse, eduskunnan sokkeloihin ja suljettuihin kabinetteihin.” Ohjelma omi satiirin

statuksen senkin vuoksi, että se peri edeltäjänsä eli Iltalypsyn paikan Yle TV1:n lauantai-illan prime-time-ohjelmistossa.

Itse valtiaille siis ladattiin suuria odotuksia. Kriitikot kuitenkin pettyivät. Melko pian tv-sivujen kritiikeissä ja kirjoituksissa alkoi näkyä Itse valtiaita kritisoivia kommentteja. Kritiikki jatkui läpi keräämäni aineiston eli vuoden 2001 alkupuolelta vuoden 2005 loppuun saakka. Varsinainen huippu Itse valtiaita käsittelevissä lehtijutuissa koettiin keväällä 2004, kun Kokoomusnuoret vaati Itse valtiaiden hyllyttämistä. Järjestön mielestä Itse valtiaat oli kokoomusvastainen. Myös puolueen puheenjohtajan paikalta samoihin aikoihin väistynyt *Ville Itälä* väitti Itse valtiaiden vaikuttaneen hänestä muodostuneeseen mielikuvaan.

Erittelen tv-kritiikkejä aineistosta esiin nousseiden hegemonisten diskurssien perusteella. Aluksi käsittelen sitä, mitä kritiikit sanovat poliittisesta satiirista ja Itse valtiaista. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan sitä, millaisena lehtikirjoitukset näkevät poliittisen satiirin ja Itse valtiaiden yleisön.

Luvuissa esille otetut esimerkit ovat osittain päällekkäisiä ja osa voisi sopia myös jonkin toisen luvun alle. Olen jaotellut esimerkkejä kuitenkin sen mukaan, mihin lukuun mikäkin esimerkki mielestäni parhaiten sopii.

6.1.1 Poliittinen satiiri on ajankohtaista ja terävää

Itse valtiaita käsittelevät tv-kritiikit kertovat kriitikoiden ajatuksista paitsi itse sarjasta, myös poliittisesta satiirista sinänsä. Poliittinen satiiri määrittyy tv-kritiikkien hegemonisessa diskurssissa teräväksi ja ajankohtaiseksi.

Tv-kritiikeissä poliittisen satiirin vaatimukset ja ominaisuudet tulevat esille usein siinä, mitä Itse valtiaat ei kritiikkien mukaan ole. Ne ominaisuudet, mitä Itse valtiailta puuttuu, ovat siis juuri niitä ominaisuuksia, jotka kritiikkien mukaan luonnehtivat poliittista satiiria. Poliittisen satiirin tulisi esimerkiksi olla terävää, hauskaa ja ajankohtaista, mitä Itse valtiaat ei kritiikkien mukaan ole:

> Terävä ja hauska päivänpolitiikan ruodinta puuttuu.
> (Leena Härkönen, Helsingin Sanomat, 28.10.2004)

Poliittisen satiirin ominaisuuksiin kuuluu myös tietynlainen ilkeys ja nokkeluus. Poliittisen satiirin tulisi olla tarpeeksi kriittistä ja kovaa. Kiltteys tai sovittelevuus eivät ole sanoja, joita poliittisen satiiriin voi liittää. Itse valtiaiden kohdalla tilanne on kuitenkin juuri päinvastainen:

> Itse valtiaat ei sivalla ilkeästi ja nokkelasti politiikan hyviä, pahoja ja rumia.
> (Ville Hänninen, Ilta-Sanomat, 22.12.2004)

> Itse valtiaat on kiltti, eikä tippaakaan sapekas.
> (Ville Hänninen, Ilta-Sanomat, 22.12.2004)

Edellisten esimerkkien valossa poliittisen satiirin tulisi siis olla terävää, hauskaa, ajankohtaista, ilkeää, nokkelaa ja sapekasta ajankohtaisten asioiden ruodintaa.

6.1.2 Itse valtiaat ei ole poliittista satiiria

Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien tv-kritiikkien ja tv-sivujen muiden juttujen selkeästi esiin nouseva hegemoninen diskurssi on se, että Itse valtiaat ei ole poliittista satiiria. Poliittisen satiirin olemusta ja sitä, miksi Itse valtiaat ei sitä lehtijuttujen mukaan ole, käsittelen enemmän alaluvuissa 4.1.1.1 Asian kaipuu ja 4.1.1.2 Ajankohtaisuuden vaade.

Ohjelmaa ehdittiin viiden vuoden aikana käsitellä lehtikirjoituksissa monelta eri kantilta. Tv-kritiikeissä ja -kolumneissa toistui kuitenkin jatkuvasti sama pohjavire, joka vahvasti kritisoi Itse valtiaita satiirisuuden puutteesta.

> Itse valtiaat ei yllä parhaiden englantilaissarjojen tasolle huumorissaan, sillä siitä puuttuu lähes täysin satiirinen ote.
> (Ville Hänninen, Ilta-Sanomat, 13.4.2001)

Itse valtiaiden edeltäjä Iltalypsy oli kriitikoiden suosiossa, ja sen monet hyväksyivät mukisematta poliittiseksi satiiriksi. Itse valtiaiden tultua ruutuun väitettiin jopa poliittisen satiirin kadonneen kokonaan suomalaisesta televisiotarjonnasta:

> Iltalypsyn tultua tiensä päähän poliittinen satiiri katosi televisiosta. Itse valtiaat, vartin mittainen epäajankohtainen animaatio, ei täytä aukkoa.
> (Leena Härkönen, Helsingin Sanomat, 28.10.2004)

Tv-kritiikkien perusteella poliittinen satiiri on ilkeää ja hauskaa, terävää ja nokkelaa, sapekastakin. Kaikkea sitä, mitä Itse valtiaat ei siis ole. Mielenkiintoista on, että kritiikeissä kuitenkin jatkuvasti mainitaan, että Itse valtiaat ei ole poliittista satiiria. Alussa on siis oletus siitä, että kyseinen ohjelma on tarkoitettu poliittiseksi satiiriksi. Sitten tuo oletus kumotaan. Käsitys Itse valtiaista poliittisena satiirina on lähtöisin Ylestä ja tuotantoyhtiöstä. Ohjelmaa mainostettiin poliittisena satiirina. Lisäksi se peri ohjelmapaikkansa Iltalypsyltä, joten Itse valtiaiden oletusarvona oli olla poliittinen satiiriohjelma. Kritiikkien perusteella tässä tehtävässään Itse valtiaat on kuitenkin epäonnistunut täysin:

> Ohjelmalla ei ole käytännössä mitään tekemistä poliittisen satiirin kanssa. Parhaimmillaan se on mielikuvituksekas satuohjelma, joka käyttää eineinään oikeita poliitikkoja.
> (Ville Hänninen, Ilta-Sanomat, 22.12.2004)

Kritiikkien mukaan Itse valtiaiden satiirista tekee hampaatonta tai olematonta myös se, että satiirin kohteet ovat sarjassa mukanaoloonsa enimmäkseen tyytyväisiä. Pääsy Itse valtiaisiin on siis meriitti, mitä taas ei pidetä terävän poliittisen satiirin ominaispiirteenä.

> Poliittinen valta tarkoittaa tänä päivänä sitä, että on päässyt Itse valtiaiden henkilögalleriaan. Sarjan hahmot ovat käytöksessään niin äärimmäisiä ja epärealistisia, että on vaikeata kuvitella kenenkään suuttuvan mukanaolostaan sarjassa. Oikeastaan parempaa imartelun muotoa saa hakea.
> (Ville Hänninen, Ilta-Sanomat, 22.12.2004)

6.1.2.1 Asian kaipuu

Lehtijuttujen hallitsevan diskurssin mukaan Itse valtiaat ei siis edusta poliittista satiiria. Kriitikot perustelevat kantaansa pääasiallisesti kahdella eri argumentilla. Aineistosta nousee esiin kaksi aladiskurssia, jotka peräänkuuluttavat Itse valtiailta asiaa ja ajankohtaisuutta. Tässä alaluvussa käsittelen niistä ensimmäistä eli asian kaipuuta.

Itse valtiaiden totaalinen fiktiivisyys on kriitikoille punainen vaate. Siinä missä esimerkiksi Iltalypsy pohjasi ideansa oikeisiin poliitikkoihin, Itse valtiaissa animoidut hahmot puuhastelevat ruudussa usein täysin mielikuvituksellisissa touhuissa. Kriitikoiden mielestä poliittisen satiirin tulisi humoristisuudesta huolimatta käsitellä oikeita asioita, mutta sitä Itse valtiaat ei näytä tekevän.

> Itse valtiaissa kaikki on ikään kuin liian hatusta vedettyä. Oikean eduskunnan kanssa menolla ei ole juuri tekemistä, jos moinen tosikkomainen huomio fiktiosta sallitaan.
> (Ilta-Sanomat, 17.10.2001)

Monissa jutuissa huomio kiinnitetään ohjelman hahmoihin ja niiden luonteisiin. Itse asiat ja poliittinen sisältö jäävät taustalle, kun ruudussa kohkaavat yrmeät Lipposet ja blondit Lindénit. Ohjelman idea perustuu pääosin juuri hahmoihin ja niiden luonteenpiirteisiin. Päivänpoliittiset asiat toimivat ikään kuin vain taustana sille, että hassuilla hahmoilla päästään taas tekemään hassuja asioita.

> Asioiden sijasta sarja keskittyy kuvaamaan poliitikkojen oletettuja luonnekuvia: on yksioikoista Lipposta, ylimielistä Niinistöä, rautarouvamaista Siimestä, älykkö-Tuomiojaa ja epä-älykkö-Lindéniä.
> (Ilta-Sanomat, 17.10.2001)

Vaikka poliittisen satiiriin kuuluu myös fiktiivisyys, liian pitkälle vietynä se sotii kriitikoiden mielestä poliittisen satiirin ideaa ja viihdyttävyyttä vastaan:

> Ihan totta hei – onko hauskaa, kun Pekkarinen ja Kääriäinen ajelevat scifi-elokuvien ilma-autolla, jonka kannella hyppii kaksikon luomutilan possuja?
> (Jussi Karjalainen, Helsingin Sanomat, 24.12.2004)

Itse valtiaita kritisoidaan myös siitä, että ohjelma keskittyy vain poliitikkojen sättimiseen. Vaikka kritiikit vaativat poliittiselta satiirilta ilkeyttä ja tiettyä kovuutta, Itse valtiaat tekee sen kritiikkien mukaan väärällä tavalla. Ilkeys ja sapekkuus pitäisi kohdistaa asioihin ja ajankohtaisiin asioihin, ei henkilöhahmoihin ja heidän luonteenpiirteisiinsä:

> Satiiri on monisisältöinen käsite. Siihen saattaa kuulua myös pilkkaamista, ja siitähän Itse valtiaissa on keskeisesti kysymys. Kunpa joskus olisi enemmän muustakin, itse sisällön monipiippuisuudesta. Pelkkiin karikatyyreihin kyllästyy aika nopeasti.

(Jukka Kajava, Helsingin Sanomat, 20.11.2001)

Kun ruudussa riitelevät ihmiset eivätkä asiat, satiirin terävin kärki katkeaa. Pilkkaaminen ja sättiminen muuttuvat näennäiseksi rohkeudeksi, joka menettää liiallisesti toistettuna teränsä:

> En oikein jaksa huvittua pelkästä poliitikkojen sättimisestä. Itse valtiaiden rohkeus kuluu silmissä.
> (Jukka Kajava, Helsingin Sanomat, 12.11.2002)

Kun ohjelma keskittyy pitkälti juuri hahmoihin, unohtuu itse asia helposti kokonaan. Juonittelu ja riitely ovat jatkuvaa, mutta kukaan ei oikeastaan tiedä, mistä juonitellaan ja riidellään. Itse valtiaissa riitelevät ihmiset, eivät asiat, vaikka tilanteen tulisi olla juuri päinvastoin:

> Ei edes Itse valtiaat ole vaarallinen ohjelma muussa suhteessa kuin ehkä asenteittensa tasolla. Itse asiassa sekin elää nykyään aika lailla ikiomaa elämäänsä. Eli juonitellaan, huudetaan ja riidellään loputtomasti jostain asiasta. Ihan sama, mistä asiasta. Tyypit ovat tärkeitä, ei mikään muu.
> (Jukka Kajava, Helsingin Sanomat, 3.5.2005)

Se, että Itse valtiaat keskittyy niin vahvasti juuri hahmoihin, voidaan nähdä osana politiikan henkilöitymistä. Itse asiat eivät enää ole niin tärkeitä, tärkeintä ovat ihmiset. Tai vaikka asia olisikin tärkeä, se tuodaan ihmisten tietoisuuteen henkilön kautta. Politiikan henkilöityminen puolestaan liittyy osaltaan median viihteellistymiseen. Vaikka Itse valtiaat on poliittinen viihdeohjelma ja poliittisen satiirin on tarkoituskin olla hauskaa, se ei kritiikkien perusteella kuitenkaan saisi olla liian kevyttä ja viihteellistä.

6.1.2.2 Ajankohtaisuuden vaade

> Eritoten tänä syksynä, kun maailma on tapahtumia täynnä, Itse valtiaiden muinaiset höpinät ovat tuntuneet lähinnä joutavilta.
> (Jukka Kajava, Helsingin Sanomat, 20.11.2001)

Toinen argumentti, jolla Itse valtiaiden satiirisuuden puutetta kritisoidaan, on ajankohtaisuus. Ohjelman ajankohtaisuuden astetta sääteli sen tuotantoprosessi. Animaation tekeminen on teknisesti

hidasta, joten tuotantoprosessiin kului väistämättä aikaa. 15-minuuttinen ohjelma tehtiin suurimmaksi osaksi valmiiksi jo hyvissä ajoin ennen ohjelman ilmestymistä. Ainoastaan ohjelman alkuun jätettiin pieni osio, joka tehtiin valmiiksi vasta juuri ennen ohjelman ilmestymistä. Tämä osio jätti tilaa aivan viimeisimpien asioiden käsittelylle. Ohjelman tuotantoprosessi johti siis väistämättä siihen, että Itse valtiaat ei aina ollut aivan ajan hermolla.

> Alusta alkaenkin ne (hahmot) olivat vinhan laadukasta karikatyyria. Ainoastaan valitusta linjasta ajankohtaisimpien asioiden suhteen voi olla kahtalaista mieltä. Sarjassa nojataan ehkä liikaakin tyyppien luonteisiin ja vain niihin – tiimi ei juurikaan lisäile viikon kuumimmista uutisista viime hetken pistoja.
> (Jussi Karjalainen, Helsingin Sanomat, 31.12.2002)

Se, että poliittiseksi satiiriksi tarkoitettu ohjelma ei onnistu olemaan ajankohtainen, on iso lovi sisällössä. Poliittisen satiirin idea on nimenomaan tarttua ajankohtaisiin asioihin. Jos ajankohtaisiin asioihin perustuvaa ohjelmaa ei pystytä toteuttamaan, lopputuloksena on ympäripyöreyksiä viljelevä ja henkilöhahmoihin keskittyvät ohjelma. Juuri näin lienee tv-kritiikkien perusteella käynyt Itse valtiaille. Moni herkullinen ajankohtainen asia jää hyödyntämättä, kun ajankohtaisuus ei teknisistä ja tuotannollisista syistä onnistu.

> Sellainen (hallituksen pikakaato) on pilapiirtäjille loistomateriaalia, mutta tuottaa Itse valtiaiden kuukauden valmistusajalla tutisevat paikat.
> (Jussi Karjalainen, Kuningasmusikaalin arvio, Helsingin Sanomat, 31.12.2003)

Ohjelman hahmoiksi valikoitui tunnettuja ministereitä ja poliitikkoja, jotka ovat muutenkin olleet näkyviä hahmoja suomalaisessa poliittisessa elämässä ja poliittisessa julkisuudessa. Ohjelman tekninen toteutustapa ja animaation tekemisen hitaus aiheuttivat kuitenkin sen, että uusia hahmoja ei voinut lisätä Itse valtiaiden hahmogalleriaan kovinkaan nopeasti. Tämä vähensi osaltaan Itse valtiaiden ajankohtaisuutta. Ohjelman hahmogalleriassa ja eduskunnan käytävillä vaikutti pitkään esimerkiksi Euroopan investointipankkiin töihin lähtenyt *Sauli Niinistö* sekä niin ikään eduskunnan jättänyt *Esko Aho*. Sen sijaan monet muut, keskeisiksi henkilöiksi Suomessa nousseet poliitikot loistivat ohjelmassa poissaolollaan. Lehtien palstoilla ihmeteltiin esimerkiksi pitkään sitä, miksi Itse valtiaissa ei ole yhtään vihreiden poliitikkoa. Tämä asia korjaantui vasta, kun vihreiden kansanedustaja *Anni Sinnemäki* lisättiin ohjelman hahmogalleriaan.

> Koska uusien hahmojen kehittely 3D-animaatiota varten on työlästä ja hidasta, Itse valtiaissa nähtiin kuukausitolkulla vanhat hahmot, vaikka maailma ympärillä oli muuttunut.
> (Ville Hänninen, Ilta-Sanomat, 22.12.2003)

6.1.2.3 Vastanäkemys: Ranttaliksi vaan

Vaikka monissa kirjoituksissa kritisoitiin Itse valtiaita asian ja todellisuuspohjan puutteesta, päinvastaisiakin kantoja esitettiin. Koska sarjan lähtökohta on jo esitysmuotonsakin eli animaation puolesta fiktiivinen, se ikään kuin oikeuttaa fiktiivisyyden myös juonikuvioissa:

> Itse valtiaat on fiktiosarja, jonka ei tarvitse peilata politiikan tapahtumia yksi yhteen.
> (Hannu Nieminen, Ilta-Sanomat, 13.9.2003)

Toisaalta sarjan fiktiivisyys nähtiin juuri sen vahvuutena. Viedessään mielikuvituksen huippuunsa ja juonen täysin todellisuuden ulottumattomiin sarja onnistuukin olemaan hauskimmillaan. Itse valtiaat siis tekee Suomen poliittisesta elämästä hauskemman ja jännemmän näköistä kuin se oikeastaan onkaan.

> Itse valtiaat on huonoimmillaan melkoisen tyhjänpäiväinen ja tyhmä. Parhaimmillaan se on hauska animaatiosarja, joka vie politiikan perusasetelmat kolmanteen potenssiin ja järjen tuolle puolen. Sarjalla ei liene mitään tekemistä yliarvostetun todellisuuden kanssa, mutta entä sitten? Mitä hullumpi juonikuvio jaksossa on, sen parempi.
> (Ville Hänninen, Ilta-Sanomat, 22.12.2003)

> Joulun alla esitetyssä Itse valtiaat -jaksossa ilmeni, että sarja on parhaimmillaan silloin, kun se hylkää kaikenlaisen realismiin ja päivänpolitiikkaan viittaavan ja lähtee aivan omille kiertoradoilleen.
> (Ilta-Sanomat, 31.12.2003)

Edellisten kaltaiset näkemykset ovat ristiriidassa hallitsevamman diskurssin kanssa, jonka mukaan Itse valtiaiden suurimpia ongelmia ovat nimenomaan asian ja ajankohtaisuuden puute. Täydellisen fiktiivisyyden puolustajat olivat kuitenkin vähemmistössä. Valtaosa kritiikeistä perusti kielteisen kantansa juuri todellisuuspohjan puutteeseen.

6.1.3 Itse valtiaat aliarvioi katsojia

Kritisoidessaan Itse valtiaita kritiikit muodostavat samalla kuvaa poliittisen satiirin ja Itse valtiaiden yleisöstä. Tämän ne tekevät kuvailemalla ohjelman sisältöä ja katsojia sekä esittämällä vaatimuksia toisenlaisesta poliittisesta satiirista. Kaiken kaikkiaan kritiikeistä nousee esiin hegemoninen diskurssi, jonka mukaan Itse valtiaat ikään kuin aliarvioi katsojia. Kritiikkien mukaan yleisö ensinnäkin tarvitsee poliittista satiiria ja toisekseen ansaitsisi laadukkaampaa poliittista satiiria kuin mitä Itse valtiaat yrittää olla. Teilatessaan Itse valtiaat ja sen olemattoman satiirisuuden kritiikit samalla rakentavat kuvaa yleisöstä, joka ansaitsisi ja tarvitsisi juuri sitä, mitä Itse valtiaat ei kriitikoiden mukaan ole eli poliittista satiiria.

6.1.3.1 Kansa tarvitsee poliittista satiiria

Tv-kritiikit peräänkuuluttavat suomalaiseen televisioon poliittista satiiria sinänsä. Lehtijutuista nousee esille poliittisen satiirin tarve. Kirjoittajien mielestä satiirille olisi kysyntää, ja Itse valtiaat tarvitsisi kilpailijan. Yleisön siis uskotaan tarvitsevan poliittista satiiria.

> Narrit ovat aina irvailleet valtaapitäville, mutta missä ovat narrit nyt? Karjakolle olisi taas töitä.
> (Leena Härkönen, Helsingin Sanomat, 28.10.2004)

> Itse Valtiaat on kuvaruudussa esitettävän poliittisen satiirin valtias. Kilpailijaa ei ole. Mistä sellaisen saisi? Joka toinen lauantai vuoro voisi olla sellaisella satiirilla, jonka sisältö ei olisi niin kauheasti lasten mieleen, koska se menisi heiltä yli hilseen.
> (Timo Kilpi, Ilta-Sanomat, 5.3.2004)

Poliittisen satiirin tarvetta perustellaan esimerkiksi sillä, että kyseistä lajityyppiä on ylipäänsä ollut liian vähän suomalaisessa televisiossa. Lisäksi satiiria kaivataan tuomaan lisäväriä ja vaihtoehtoja totunnaiseen poliittiseen elämään ja puoluekenttään:

> No, yhtä kaikki Suomessa on ollut poliittista satiiria liian vähän aina 1910-luvun lopulta lähtien, joten jokainen yritys luoda tähän yhden virallisen totuuden, kahden virallisen hallituspuolueen ja kolmen presidentin maahan jotain yhteiskunnallista huumoria, on enemmän kuin tervetullut.
> (Ilta-Sanomat, 17.1.2002)

Itse valtiailla oli jatkuvasti korkeita katsojalukuja. Ohjelman voisi siis kuvitella olleen suuren yleisön mieleen. Näin ollen kriitikkojen peräänkuuluttama poliittisen satiirin tarve pitänee paikkaansa. Täytyy kuitenkin muistaa, että Itse valtiaat lähetettiin lauantai-iltana prime-time-aikaan. Olisiko poliittiseksi satiirilla nimetyllä ohjelmalla ollut yhtä paljon katsojia, jos sen lähetysaika olisi ollut huonompi?

> Ohjelma lähetetään parhaimpana katselupäivänä parhaimpaan mahdolliseen aikaan. Jos näillä eväillä ei kerää suurta yleisöä, millä sitten?
> (Timo Kilpi, Ilta-Sanomat, 5.3.2004)

6.1.3.2 Älykäs yleisö ansaitsisi älykkäämpää satiiria

Tv-kritiikit toivovat suomalaiseen televisioon ei pelkästään poliittista satiiria sinänsä, vaan myös laadukkaampaa poliittista satiiria. Aineistosta nousee esiin hegemonisena diskurssi, jonka mukaan Itse valtiaat ikään kuin aliarvioi katsojia tarjotessaan sille lapsellista vouhkaamista poliittisen satiirin verhoon kiedottuna. Itse valtiaiden yleisöksi asettuva kansa nähdään sellaisena, joka olisi tarpeeksi fiksua ottamaan vastaan terävämpää satiiria.

> Toiseksi TV1 ja TV2 saisivat lahjoittaa kunnon viihdettä ja nimenomaan poliittista ja yhteiskunnallista viihdettä. Se ei ole Suomessa helppoa, mutta se ei enää täyty Uutisvuodolla ja Itse valtiailla, joiden ”sosialidemokratian henki” on ohjelman kehnoimpia ja epädynaamisimpia keksintöjä.
> (Outi Nyytäjä, Helsingin Sanomat, 24.12.2005)

Itse valtiaat tuli tunnetuksi siitä, että sen avulla lapsetkin oppivat tunnistamaan poliitikkoja. Ohjelman voisi näin ollen ajatella onnistuneen houkuttelemaan tulevia äänestäjiä jo pienestä pitäen politiikan seuraajiksi. Se, että Itse valtiaita seuraavat myös lapset, toimii kuitenkin kriitikkojen yhtenä argumenttina ohjelman laaduttomuudelle.

> Kaikesta huolimatta se (Iltalypsy) oli kuitenkin aikuisten ohjelma. Vaan minkä ikäisille Itse valtiaita tehdään? Ja minkä ikäiset sitä tekevät?
> (Kauko, Ilta-Sanomat, 18.4.2001)

> Välillä eduskuntatalo on kohelluksen tuoksinassa hajoamaisillaan. Ei ihme, että Itse Valtiaat on lasten ja varhaisnuorten suosima ohjelma. Tai, jos kauniisti sanotaan, kerää myös nuorempia politiikan ääreen.
> (Timo Kilpi, Ilta-Sanomat, 5.3.2004)

Kritiikkien mukaan yleisö siis ansaitsisi älykkäämpää ja haasteellisempaa poliittista satiiria. Jukka Kajavan näkemyksen mukaan katsojilla on myös älliä tajuta, mikä on fiktiota ja mikä faktaa.

> Ovatko kokoomuslaiset ankeita tosikkoja, kun eivät osaa nauraa, mutta demarit fiksuja katsojia, jotka ymmärtävät jopa huumoriakin? En ole ollenkaan varma tv:n voimasta. Televisio on helppo syyllinen vaikka mihin kataluuteen, kuten kriisin hetkellä heräävistä väkivaltakeskusteluista havaitaan.
> (Jukka Kajava, Helsingin Sanomat, 5.3.2004)

6.1.4 Itse valtiaat vaikuttaa yleisön mielikuviin

Lehtikirjoittelun mukaan kansa siis ansaitsisi parempaa ja terävämpää poliittista satiiria. Se ei kuitenkaan kritiikkien valossa tarkoita sitä, että olemassa olevalla tarjonnalla ei olisi yleisöönsä minkäänlaista vaikutusta. Kirjoituksista nousi esille myös näkemys, jonka mukaan Itse valtiaat väistämättä vaikuttaa jossain määrin katsojien mielikuviin oikean elämän poliitikoista. Vaikka kriitikot eivät lehtikirjoittelun perusteella arvosta Itse valtiaiden satiirisia ansioita kovin korkealle, ohjelmalla arvellaan silti olevan jonkinasteisia vaikutuksia yleisön käsityksiin politiikasta ja poliitikoista.

> Totta kai kaikenlaisella mediaviestinnällä on merkitystä poliitikkojen ja puolueiden imagoon ja tv-kuvilla eritoten. Miksikö? No siksi että etenkin liikkuvat kuvat muuttuvat nimensä mukaisesti mielikuviksi, ja mielikuvitus taas on tunteiden valtakuntaa. Ja tunteethan ne tätä maailmaa pyörittävät! Niin myös politiikkaa ja puolueiden suosiota.
> (Veijo Hietala, Ilta-Sanomat, 13.3.2004)

Veijo Hietala ei kirjoituksensa perusteella usko animaation genren vaikuttavan ohjelman vastaanottoon ja yleisön käsityksiin ohjelman kohteista:

> Entä vähentääkö Itse Valtiaiden tehokkuutta se, että kyseessä on animaatio? Eipä tietenkään. Poliittisilla pilapiirroksilla on tunnetusti ollut tärkeä rooli asennemuokkauksessa maailman sivu.
> (Veijo Hietala, Ilta-Sanomat, 13.3.2004)

Genrenäkökulmasta katsottuna Itse valtiaita voisi nimenomaan pitää harmittomana viihteenä, koska kaikille on selvää ohjelman keinotekoinen luonne. Hietalan mukaan kuitenkin juuri siitä johtuen ohjelman vaikutus yleisöön saattaa olla voimakas.

> Luulenpa, että animaatiosatiirit ja pilapiirrokset voivat vaikuttaa jopa oikeita ihmisiä tehokkaammin, koska vastaanottaja ei osaa olla niiden suhteen kovin kriittinen. Harva meistä näkee poliitikkoja luonnossa, joten poliittisia valintoja tehdessämme nojaamme joka tapauksessa imagoihin ja mielikuviin. Miksei myös Itse valtiaisiin. Ja näissä mielikuvissa poliittinen puolue on aina johtajansa näköinen.
> (Veijo Hietala, Ilta-Sanomat, 13.3.2004)

Vaikka Itse valtiaat teilataan kirjoituksissa lähes kautta linjan älyvapaaksi hassutteluksi ilman minkäänlaista satiirista terää, tämän hassuttelun uskotaan kuitenkin vaikuttavan katsojiin.

> Mistä lapset tietävät? Siitä, että katsovat Itse valtiaita. Siellä he (poliitikot) hassuttelevat harva se lauantai ja kaikilla on hirveän kivaa. Etteikö viihde vaikuta. Etteikö se luo mielikuvia. Kyllä, kyllä ja kyllä. Sellaista on eduskuntatyö, ajattelevat monet ja jo pienestä pitäen.
> (Jukka Kajava, Helsingin Sanomat, 3.5.2005)

Kirjoitusten perusteella medialla siis uskotaan olevan vaikutuksia ihmisten mielipiteisiin ja mielikuviin poliitikoista ja heidän imagoistaan. Ja koska näin uskotaan olevan, kirjoittajat toivovat tuon vaikuttavan ohjelman olevan älyllisempää ja haastavampaa.

6.2 Yleisö, poliittinen satiiri ja Itse valtiaat

Tässä luvussa analysoin ryhmähaastattelua. Käyn esimerkkien kanssa läpi niitä hegemonisia diskursseja, joita ryhmähaastattelu rakentaa poliittisesta satiirista, Itse valtiaista poliittisena satiirina ja poliittisen satiirin yleisöstä.

6.2.1 Mitä on poliittinen satiiri?

Aluksi tarkastelen ryhmäkeskustelua poliittisen satiirin yleisestä näkökulmasta. Etsin vastausta siihen, millaiseksi poliittisen satiirin käsite muokkautuu ryhmän keskustelussa ja millaisia diskursseja ryhmähaastattelu tuottaa poliittisesta satiirista. Hegemonisiksi diskursseiksi nousevat näkemys poliittisesta satiirista älykkäänä ja ajankohtaisena lajityyppinä sekä ajatus poliittisen satiirin tarpeesta.

6.2.1.1 Poliittinen satiiri on älykästä

Ryhmäkeskustelusta nousee esille ajatus poliittisesta satiirista jossain määrin älyllisenä ohjelmatyyppinä. Älyllisyyden diskurssia rakennetaan muun muassa vertaamalla ohjelmaa muihin kotimaisiin ohjelmiin:

> J: Siis on älykkäämpää kun joku sit joku että kuvataan 24 tuntia niinku laumaa suomalaisia metsässä, silleen, tai missä lie mut silleen että.

Edellinen kommentti viitannee tosi-tv-sarjoihin, joissa usein joukko ihmisiä viedään yhteen paikkaan tekemään jotain. Tosi-tv-ohjelmia leimaa yksinkertaisuuden ja tietynlaisen ”helppouden” luonne. Verrattaessa Itse valtiaita tosi-tv-ohjelmaan siitä rakentuu kuva tyhmistävän tosi-tv:n vastakohtana; ohjelmana, joka on älykkäämpää ja vaatii siten myös katsojaltaan enemmän. Älykkyyden linjalla jatkaa myös seuraava kommentti:

> F: No mut kai se sit on makuasia, et mitä sitten niinku, mut jotenkin että tos on sentään jonkinlainen niinku jyvä, tai ajatuksenpoikanen, et sillä tavalla niinkun ehkä älyllisesti viihdettä, jossain määrin.

Poliittisen satiirin yhdeksi määrääväksi ominaisuudeksi rakentuu ryhmän keskustelussa siis älykkyys, jonka diskurssi rakentuu ryhmäläisten keskustellessa Itse valtiaiden tiedollisesta sisällöstä. Edellisen kommentin mukaan Itse valtiaissa on jonkinlaista ajatuksenpoikasta, joka tekee siitä älyllistä viihdettä. Seuraava kommentoija puolestaan väittää päinvastaisesti, että Itse valtiaiden sisältö ja juonikuviot eivät perustu tietoon tai fiksuuteen:

> B: Ja siis kylhän tosta tuli mulle ainakin semmonen et eihän noiden noi jutut perustu siis mihinkään niinku tietoon tai fiksuuteen vaan nehän nyt vaan kuhan nyt häslää ja, niinku vallan, just vallanhalusta ja näin, et niinku, et poliitikot on oikeesti ihan pöllöjä ja, kyl musta tulee sellanen.

Vaikka nämä kaksi kommenttia ovat toisilleen vastakkaisia, ne molemmat perustuvat samalle lähtöoletukselle: poliittisen satiirin tulisi olla älykästä ja fiksua, tietoon ja asiaan perustuvaa viihdettä.

6.2.1.2 Poliittinen satiiri on ajankohtaista

Poliittinen satiiri rakentuu ryhmähaastattelussa paitsi älykkääksi, myös ajankohtaiseksi ohjelmatyypiksi. Ajankohtaisuuden diskurssi rakentuu esimerkiksi puheenvuoroissa, joissa Itse valtiaita verrataan edeltäjäänsä Iltalypsyyn:

> A: Mun mielestä taas Iltalypsy se oli ehkä hauskempi kun tavallaan siinä oli oikeeta kuvaa ja sit siihen oli liitetty jotain ihan dada-tekstiä.
> D: Mm-m, kyl se oli mielenkiintoisempi ohjelma kyl ehdottomasti.
> C: Se oli tietty myös kans niinku ehkä ajankohtaisempi ja nopeempi, niinku enemmän kiinni vaik siinä eilisessä, koska tätähän ei pysty tekee silleen, animaatio on sen verran hitaampaa.

Ajankohtaisuuden diskurssi rakentuu myös siinä tavassa, jolla katsojat kommentoivat Itse valtiaiden ajankohtaisuutta. Keskustelijoiden mielestä Itse valtiaiden ajankohtaisuutta hälventää se, että tapahtumat ja koko ohjelman ydin perustuu voimakkaasti hahmojen luonteenpiirteisiin. Hahmot ja henkilöt ovat siis ohjelman ydintä, eivät poliittiset ja ajankohtaiset tapahtumat:

> SP: No keskittyyks toi ohjelma teiän mielestä politiikkaan vai vaan niihin hahmoihin ja niitten luonteenpiirteisiin?
> D: Enemmän niihin hahmoihin kuitenkin. Just se et ku se ei oo niin tiukan ajankohtainen niin se tekee siitä semmosen että se ei voi sitä politiikkaa mun mielestä niin tarkkaan seuratakaan.
> A: Niin ja sit tietyl taval aina et okei et ku tää on tällänen tyyppi ja nyt tuli tällänen juttu niin nyt se reagoi siihen näin.

Ajankohtaisuus tarkoittaa katsojien diskurssissa samalla siis myös poliittisuutta. Ajankohtaisuus ja poliittisuus kietoutuvat keskustelijoiden diskurssissa yhteen muodostaen poliittisen satiirin yhden ydinelementeistä.

6.2.1.3 Poliittista satiiria tarvitaan

Poliittinen satiiri nähdään myös jonain, jota suomalainen televisio ja televisioyleisö tarvitsevat. Tilannetta verrataan Yhdysvaltoihin, jossa poliittisella satiirilla on Suomea vahvempi perinne:

> G: Kyl musta tuntuu että se jotenkin, vähän kuitenkin tuulettaa suomalaistakin politiikkaa, kyl sille on tarvetta täälläkin, ihan samanlailla kun me arvostetaan kauheesti sitä että jotain amerikkalaista politiikkaa parodisoidaan ni, ihan samanlailla se toimii täälläkin.

Poliittisen satiirin tarvetta perustellaan sillä, että poliitikkoja pitää pystyä arvostelemaan ja kritisoimaan ja poliittinen satiiri nähdään siihen tarkoitukseen sopivaksi keinoksi. Politiikan luonteeseen nähdään kuuluvaksi julkinen arvostelu ja koskemattomuus:

> A: No mun mielestä niinku poliitikkoja pitää pystyä tavallaan… no en mä tiedä arvosteleeko toi ohjelma, mut tavallaan se että ne ei oo semmosii koskemattomia, niidenkin pitää niinku sietää sitä että niiden persooniin puututaan.

6.2.2 Itse valtiaat poliittisena satiirina

Itse valtiaiden poliittinen satiirisuusaste nousi ryhmähaastattelussa hieman korkeammalle kuin tv-kritiikeissä. Ohjelma oli keskustelijoiden mielestä ajoittain rohkea ja hauska. Toisaalta näkemykset Itse valtiaiden heikosta ajankohtaisuudesta ja ylipäänsä poliittisen satiirisuuden puutteesta olivat yhteneväisiä tv-kritiikkien näkemysten kanssa. Itse valtiaiden poliittista satiirisuutta kuvaava hegemoninen diskurssi on se, että ohjelma ei ole poliittista satiiria. Toiseksi hegemoniseksi diskurssiksi nousee näkemys siitä, että vaikka Itse valtiaat ei ole varsinaisesti poliittista satiiria, se on kuitenkin hauska ja viihdyttävä, ajoin jopa nokkela ohjelma.

6.2.2.1 Itse valtiaat ei edusta poliittista satiiria

Tv-kritiikeissä nousi voimakkaasti esille diskurssi, jonka mukaan Itse valtiaat ei ole poliittista satiiria. Sama diskurssi nousee hegemoniseksi myös ryhmäkeskustelussa, joskaan ei aivan yhtä voimakkaana ja usein toistuvana. Seuraava kommentti kertoo kuitenkin paljon siitä, miten satiirisena Itse valtiaita pidettiin ryhmäkeskustelussa:

> A: Mun mielestä Suomest puuttuu sellanen niinku, poliittisen satiirin ohjelma.
> SP: Eli semmoselle ois tilausta?
> A: No niin luulis, en mä tiiä miten se menestyis mutta siis, olis tarvetta.

Puhuja ei siis tunnista Itse valtiaita poliittiseksi satiiriksi lainkaan, vaan päinvastoin toivoo suomalaiseen televisio-ohjelmistoon poliittista satiiria. Siinä missä monet keskustelijat sanoivat Itse valtiaiden olevan vain vähän tai huonoa poliittista satiiria, edellinen keskustelija ei tunnistanut ohjelmaa poliittiseksi satiiriksi laisinkaan.

Itse valtiaita verrattiin sekä lehtikritiikeissä että ryhmäkeskustelussa Iltalypsyyn. Vertailua tehtiin paitsi ajankohtaisuudessa, myös poliittisen satiirin luonteessa. Lehtikritiikeissä kaivattiin ajankohtaisuuden lisäksi enemmän asiapohjaa. Samaa tuntuu kaipaavan yleisö:

> A: Ei. Mun mielestä joku Iltalypsy oli enemmän satiiria.
> SP: Mikä siitä teki enemmän satiiria?
> A: No ehkä just se että se oli niinku, silleen todellisempaa, et ku tää on just nimenomaan niin niinku ammuttu yli, et sil ei oo silleen yhteyttä niinku siihen, normaaliin elämään, mis se ei sit hirveesti sitä pysty myöskään, käsittelee, tai satirisoida.

Vaikka poliittisen satiirin luonteeseen kuuluu liioittelu ja tietynlainen yliampuminen, liiallinen liioittelu tuntuu olevan sekä tv-kriitikoille että yleisölle liikaa. Kritiikin kärki katkeaa, kun kupletin juoni karkaa liian kauaksi todellisuudesta. Näin ajatellen hauskaa ja satiirista ei olekaan se, että vedetään kaikki yli, vaan se, että hauskuus ja satiirisuus löytyvät itse todellisuudesta.

> SP: Pitäskö sen olla enemmän vielä kriittisempi, teiän mielestä?
> A: No tavallaan se on mun mielest ehkä sellanen niinku linjanveto ku tää nyt on niinku, puhunks mä koko ajan, et tää on niinku selkeesti viihdettä, ei tää oo, vaikka siitä nyt puhutaan,

et se ois joku tällain Iltalypsyn seuraaja ja näin mut kun eihän se nyt oikeestaan ole, et se pitäis sit niinku tavallaan muuttaa koko se konsepti.

Keskustelijat tunnistivat Itse valtiaiden pyrkimyksen poliittiseksi satiiriksi sen muotokielessä ja tavassa rakentaa draaman kaari. Yritys jää silti ”yksinkertaiseksi”:

C: Toi on tossakin semmonen selkee roolijako ku missä tahansa draamassa että on narria ja kingiä ja tyhmää ja muuta et se toisaalta se on vaan niinku haettu niille kaikille semmosille arkkityypeille joku joka edustaa sit sitä että.
A: Siis täähän on niinku periaatteessa, niinku tosi yksinkertainen, kaikesta huolimatta.

Yleisellä tasolla poliittisen satiirin vaateeksi muodostuu sekä tv-kritiikeissä että yleisön vastaanotossa ajankohtaisuus. Tämä vaatimus ei sen paremmin tv-kritiikkien kuin yleisönkään mielestä toteudu Itse valtiaiden kohdalla, minkä vuoksi ohjelma ei määrity varsinaiseksi poliittiseksi satiiriksi:

SP: Onks se teiän mielestä ajankohtainen ohjelma Itse valtiaat?
A: No silleen väljästi.
I: Suurissa linjoissa kyllä
C: Sanois aikakohtaseks mutta ei ajankohtaseks.
SP: Mitä tarkoitat aikakohtaisella?
C: No aika on niinku laajempi käsite sitä hetkeä mitä eletään ja ajankohtanen ois sit taas niinku et mitä tapahtuu nyt tai tän viikon.

Ryhmäkeskustelussa rakennetaan myös diskursseja politiikasta yleensä ja Itse valtiaiden poliittisesta luonteesta – tai sen puutteesta. Keskustelijat kiinnittivät huomiota muun muassa siihen, että Itse valtiaissa ei varsinaisesti tehdä politiikkaa vaan puuhataan kaikkea muuta:

E: Mutta kuitenkin silleen nopeasti edetään, että, päätöksiä tehtäis kuitenkin nopeasti, ehkä se antaa sen kuvan, mutta oikeasti päätöksiä tehdään kuitenkin aika hitaasti.
A: Mut eihän ne tee oikein mitään niinku isoi, kauheen poliittisia päätöksiä.
E: Niin, no se on…
B: Siis istuuks ne tos ohjelmas koskaan missään paljon ku, valiokunnissa tai missään, et niinku kaikki vaan tapahtuu silleen jossain niinku sosiaalisissa tämmösissä, ei missään virallisissa niinku, et just vähän silleen sovitaan.
A: No sehän se just niinku on tavallaan et pieni piiri kähmii nää hommat keskenään.

Poliittiseen satiiriin tulisi olennaisena osana kuulua politiikka. Keskustelijoiden mielestä Itse valtiaissa ei itse asiassa tehdä varsinaista politiikkaa tai poliittisia päätöksiä, mikä siis entisestään vähentää ohjelman poliittisen satiirin luonnetta.

6.2.2.2 Itse valtiaat on viihdyttävä

Ryhmäkeskustelusta esiin nousevan hegemonisen diskurssin mukaan Itse valtiaat ei siis ole poliittista satiiria. Siitä huolimatta ohjelma sai keskustelijoilta myös myönteisiä kommentteja. Yleisö tuntuukin suhtautuvan Itse valtiaisiin myötämielisemmin kuin tv-kriitikot. Ryhmäkeskustelun pohjustuksena nähtyä jaksoa kuvailtiin muun muassa sanoilla ”nokkela”, ”rohkea” ja ”säälimätön”:

> A: Mun mielest toi oli jotenkin niinku siihen nähden mitä odotti ni yllättävän kuitenki nokkela, tai ainaki siel oli pari jotain hyvää heittoo mitkä tai sit mä muistan väärin mut mun mielest ne vaati jotain yleissivistystä.
> G: Mun mieletä se oli aika rohkee, rohkeesti otettiin kantaa, ja karrikoitiin, kaikki jaksot ei oo ihan noin karrikoituja ku tää.
> E: Jotenki säälimätön se oli kun siinä lopussa mis toi Aholle annettiin atomipommi kouraan, siellä se sitä sitten näppäili.

Vaikka ohjelma sai kehuja, ne keskittyivät kuitenkin enemmän ohjelman hauskuuteen. Ohjelman parissa on keskustelijoiden mielestä lupa nauraa, ja ohjelma nähdäänkin pitkälti nimenomaan viihteenä. Katsojat eivät tunnu pitävän tätä viihteellistä elementtiä huonona. Vaikka Itse valtiaita ei nähdä poliittisena satiirina, se nähdään kuitenkin viihdyttävä ohjelmana, jonka parissa on lupa viihtyä. Suurta yhteiskunnallista vaikuttavuutta ohjelma ei kuitenkaan seuraavien kommenttien valossa onnistu saavuttamaan:

> SP: Onks tällä ohjelmassa tein mielestä jonkinlaista sanomaa? Mitä se ohjelma haluaa sanoa politiikasta tai yhteiskunnasta?
> C: Sille on lupa nauraa.
> J: Niin mun mielestä kans just toi että se ei oo mikään suuri jalustalla mikään pyhä mikä on ulottumattomissa ja mihin ei saa puuttua et se niinku tuo sitä just sillä tapaa lähemmäs.
> I: Sit ehkä se et ne hahmot on, vaikka ne nyt on ylilyötyjä ni siel on semmosia niin sanotusti inhimillisiä piirteitä, et ne ei oo tosiaan, tosiaan saa nauraa.
> A: Niin et nehän on niinku tosi inhimillisiä, et niil ois vähän niinku heikkouksia ja.

Ryhmäkeskustelussa myös puolustettiin ohjelman huumoria kriittisyydenkin kustannuksella. Seuraavan ajatustenvaihdon perusteella kriittisyys ja viihdyttävyys ovat itse asiassa toistensa vastakohtia:

> B: Must ainak, must kyl tuntuu et jos sitä ruvettais niinku kauheesti kriittisemmäks niin se viihdyttävyydestä kyl jouduttaus vähän tinkii koska siin jouduttais menee sit vähän monimutkasempiin asioihin, tai sillain.
> A: Niinku toi on niinku mun mielest toi juttu et ku se ampuu niin paljon yli et sehän siin on niin hauskaa.

Yliampuminen siis saattaa tehdä Itse valtiaista hauskan, mutta se ei tee siitä satiiria tai kriittistä. Laadukkaan poliittisen satiirin voi määritellä sekä viihdyttäväksi että kriittiseksi. Ryhmähaastattelun perusteella Itse valtiaat ei onnistu olemaan yhtä aikaa sekä hauska että kriittinen.

Erään keskustelijan mielestä ohjelman viihdyttävyys syntyy siitä, että sitä voi seurata monella erilaisella tietopohjalla. Vaikka katsoja ei olisi seurannut ajankohtaisia ja poliittisia asioita, Itse valtiaat voi silti olla hauska ja viihdyttävä ohjelma. Tämä puolestaan vahvistaa osaltaan niitä jo aiemmin esille tulleita diskursseja, että poliittisen satiirin luonteeseen kuuluu ajankohtaisuus ja että Itse valtiaat ei ole poliittista satiiria:

> J: No se on siinä mielessä tosi taitava et sitä pystyy kattomaan tosi erilaisella tietopohjalla siis silleen niinkun et vaikkei kauheesti seurais ni sit siin on kuitenkin sellasia tavallaan ilmeisiä juttuja mitkä on viihdyttäviä ja sit taas vaik ois täysin perilläkin siinä ni sit siin on taas ihan uusi taso niitä varten se on siinä mieles mä ymmärrän et se on tosi suosittu.

6.2.3 Poliittisen satiirin yleisö

Keskustellessaan Itse valtiaista ja poliittisesta satiirista ryhmä rakentaa samalla diskursiivista kuvaa yleisöstä ja nimenomaan poliittisen satiirin yleisöstä. Kaksi esille nousevaa hegemonista diskurssia ovat keskenään vastakkaisia. Yhden näkemyksen mukaan fiksu yleisö erottaa faktan ja fiktion toisistaan ja osaa suhtautua ohjelmaan sen genren vaatimalla tavalla. Toisaalta keskustelijat uskovat, että tietynlainen yleisö saattaa sekoittaa faktan ja fiktion keskenään. Lisäksi keskustelusta rakentuu

diskurssi, jonka mukaan poliittisella satiirilla, tässä tapauksessa Itse valtiailla, voi olla vaikutuksia yleisön mielipiteisiin ja mielikuviin politiikasta ja poliitikoista.

Seuraavissa alaluvuissa analysoin näitä toisilleen osittain vastakkaisiakin diskursseja. Aineistosta rakentuvat diskurssit rakentavat erilaisia yleisöjä: fiksun, vahvalla tietopohjalla varustetun yleisön, joka erottaa faktan fiktiosta ja toisaalta politiikkaa ja ajankohtaisia asioita vähemmän seuraavan, ei-niin-fiksun yleisön, jolla fakta ja fiktio saattavat joissakin tapauksissa mennä sekaisin.

6.2.3.1 Fiksu yleisö erottaa faktan ja fiktion

Keskustelijat olivat osittain sitä mieltä, että katsojat ymmärtävät varsin hyvin sarjan fiktiivisen luonteen ja osaavat erottaa faktan fiktiosta. Tämä edellyttää keskustelijoiden mielestä tiettyä etukäteistä tietopohjaa:

> B: Siis kyllä mulla niinku on jo valmiiks ennen kuin katoin ton jakson tai ennen kuin näin siitä pätkiä ni sen verran vahva käsitys siitä että mitä politiikka niinku on et ehkä noi ei nyt, tai ehkä just se semmonen esimerkiks että noi ei oikeesti tiedä mistään mitään, ni kyl mul nyt on vähän vahvempi luotto niihin kuitenkin (naurahdus), ja sit ku just kun ei kato tota ohjelmaa niin paljon…

Edellisessä kommentissa on mielenkiintoista, kuinka katsoja asemoi itsensä poliittisen satiirin yleisöön. Katsojalla on vahva näkemys siitä, että hänellä itsellään on etukäteistietoa politiikasta ja että hän itse siten osaa erottaa faktan fiktiosta.

Ryhmäkeskustelussa tulee esille myös se, että yksi tv-ohjelma ei ohjaa kenenkään koko maailmankuvaa tai käsitystä esimerkiksi politiikasta. Yksilöiden kulttuurinen pääoma muodostuu monenlaisista erilaisista kulttuurituotteista ja kokemuksista, joiden pohjalta kukin tekee omia tulkintojaan ympäröivästä maailmasta. Yleisö osaa siis paitsi erottaa faktan fiktiosta, myös suhteuttaa ohjelman todellisuuteen; ohjelma on vain yksi osanen tv-ohjelmistoa ja vain yksi osanen sitä kulttuurista merkitysympäristöä, jossa katsoja elää.

> G: Ja mikä nyt sit antaa ei-vääristyneen kuvan jos seuraa vaan jotain yhtä niin kai se kuvakin hieman on vääristyny.
> I: Ja täytyyhän sun oma mielipide niinku muodostaa lehtijutuistakin ja uutisistakin.

> C: Tuntuis tosi hassulta että joku vois seurata pelkästään Uutisvuodon kautta et, onnistuis elää sellasessa tyhjiössä ettei ois niinku mitään, se on jo aika taitavaa.
> B: Tai siis Itse valtiaiden…
> C: Niin…

Fiksun yleisön uskotaan siis pystyvän seuraamaan fiktioon perustuvaa Itse valtiaita ilman, että fiktio sekoittuu faktaan. Keskustelijat ottavat kuitenkin esille myös faktan ja fiktion rajapinnan, jonka kanssa myös fiksumman katsojan on käytävä neuvottelua. Tapahtumat, jotka ovat selkeästi ylivedettyjä, ovat keskustelijoiden mielestä itsestään selvästi fiktiivisiä:

> SP: No mitä luulette osaako kaikki katsojat erottaa sitte faktan ja fiktion tossa toisistaan, ku siel kuitenki on, käsitellään asioita jotka on tapahtunu oikeesti mut sit siel tapahtuu myös paljon kaikkee ihan mielikuvituksellista.
> A: Mut kyllä varmaan tossa niinku, räikeimmät tyyliin että pommitan Pärssonia, ni ehkä ihmiset tajuu et no ei, mut tollaset vähän niinkun hienovarasemmat tai pienemmät asiat voi mennä vähän sekasin.
> J: Se on ehkä just hyvä että se vetää niiko, niin yli, paikoittain, et koska jos se tekis vaan semmosta lievää pilaa, niin sit siinä saattas olla niinkun suurempi vaara lipsahtaa siihen et pitäis sitä kaikkee todellisuuspohjasena, tai siis todellisuutena.

Jos faktan ja fiktion raja on hienovaraisemoi ja liukuvampi, fiksumpikin katsoja saattaa erehtyä luulemaan fiktiota faktaksi:

> F: Ja sit tuli jossain jutussa tuli semmonen et, no ei nyt noissa räikeimmissä mut, et oonks mä nyt missannu jotain vai onks tollast nyt tapahtunu vai, kyl mä oon lukenu lehtiä, että on vähän semmonen et missä se raja sit kulkee et mikä on totta ja mikä ei.

Edellisessä kommentissa tulee jälleen esiin rajanveto erilaisten yleisöjen välillä. keskustelija F ilmaisee lukeneensa lehtiä, olleensa siis kunnon sivistynyt, aikaansa seuraava kansalainen. Siitä huolimatta hän on Itse valtiaita katsoessaan joutunut pohtimaan, onko häneltä mennyt jokin asia todellisuudessa ohi1 vai onko kyse pelkästä fiktiosta. Puheenvuoro heittää ilmaan ääneen lausumattoman kysymyksen: jos fiksu katsojakin saattaa erehtyä pitämään fiktiota faktana, miten pahasti fakta ja fiktio saattavatkaan mennä sekaisin sillä toisella yleisönosalla, sillä vähemmän fiksulla, joka ei edes seuraa aikaansa?

Itse valtiaista keskustellessa tulee usein puhe lapsista. Ohjelma tuli tunnetuksi siitä, että sen avulla lapsetkin oppivat tunnistamaan poliitikkoja. Vaikka lasta ei voi sanoa tyhmäksi katsojaksi, lapsen tieto- ja kokemuspohja ympäröivästä maailmasta ja esimerkiksi politiikasta on kuitenkin väistämättä heikompi kuin aikuisilla katsojilla. Niinpä lapsi myös katsoo ohjelmaa eri tavalla ja muodostaa sen avulla mielikuvia poliitikoista eri tavalla kuin aikuinen.

> H: No mitä arvelette että se iso yleisö joka tota seuraa, sillä on kuitenkin joku 600 000 katsojaa viikoittain, niin vaikuttaks se jotenkin niiden katsojien mielipiteisiin poliitikoista?
> C: No ainakin niinku tunnen useita pieniä lapsia jotka tunnistaa poliitikkoja pelkästään Itse valtiaiden takia. Kato Sauli on telkkarissa, tai Tarja tossa noin, mä tunnen Tarjan, sanoo kolmevuotias pikkuserkkuni, joka ei varmasti sitten taas niinku uutisia tai tai lue lehtiä kun on kolmevuotias tai muuta mut se piirretty Tarja ja Sauli kävi niinku vaalien aikana tutuks, et sillon se vaikuttaa totta kai ihan eri tavalla jos ei oo sitä kykyä käsitellä sitä asiaa mitenkään muuten ku että ne hahmot ja se niinku todellisuus menee sekasin.

6.2.3.2 Make, Make & Pera: yleisöllä voi mennä fakta ja fiktio sekaisin

Ryhmäkeskustelu rakentaa diskursiivista kuvaa kahdenlaisesta yleisöstä. Yhden yleisön muodostavat katsojat, joilla on vankka tietopohja maailmanmenosta ja politiikasta ja jotka tämän tiedollisen pääomansa avulla pystyvät seuraamaan myös poliittista satiiria sen vaatimalla geneerisellä tavalla. Toinen ryhmäkeskustelussa rakentuva diskursiivinen yleisö on puolestaan vähemmän valistunutta kansanosaa, joka ei seuraa uutisia tai lue lehtiä.

> I: Mut ehkä tolla ohjelmalla on se just paikkansa että se tuo politiikkaa vähän lähemmäksi just niitä ihmisiä jotka ei sit ehkä uutisissa tai lehdissä sitä lue. Se et minkälaisen kuvan ne siitä sit saa ni on…
> A: Mut tuoks se sitä lähemmäks jos se kuitenkin on niin…eri kuin mitä politiikka on.

Edellisten pohdintojen mukaan Itse valtiaiden kaltainen viihteellinen ohjelma voi siis tuoda politiikkaa lähemmäs ihmisiä, jotka eivät politiikkaa yleensä seuraa. Toisaalta ohjelmalla saattaa myös olla politiikasta vieraannuttava vaikutus, jos ohjelma luo kuvaa politiikasta vehkeilynä ja pelinä, jossa eduskunta on vain lapsellisten poliitikkojen temmellyskenttä. Niinpä ihmiset, jotka eivät politiikkaa yleensä seuraa, saattavat Itse valtiaita katsoessaan entisestään etääntyä politiikasta.
Keskustelussa pohditaan myös sitä, kuka Itse valtiaita ylipäänsä katsoo:

> D: Joo ois hauska tietää että kuka sitä kattoo, et kattooks sitä semmoset jotka seuraa oikeesti politiikkaa vai semmoset jotka ei koskaan seuraa.
> A: Mut sit taas kun toi on must silleen vähän nokkelampi kun joku perus, niinku, urpoelämät, salatut eliöt, mutta…et, en mä niinku jotenki, must tuntuu et ei sitä kuitenkaan kato niinku ihan tää, saan uutiseni seiskasta ja viihteeni kauniista ja rohkeista -ryhmä…tai en tiiä. En mä tiiä, tuskin.

Keskustelija A siis arvelee, että tietty kansanosa ei kuitenkaan edes seuraa Itse valtiaita, koska ohjelma on sille liian nokkela. Ei-niin-fiksun yleisön diskurssi rakentuu arvottavasta tavasta, jolla A puhuu tiedotusvälineistä. ”Urpoelämillä” ja ”salatuilla eliöillä” keskustelija tarkoittaa MTV3:n Salatut elämät -tv-sarjaa. Sen seuraaminen on puhujan mielestä yhtä vahva sivistymättömyyden merkki kuin Kauniiden ja rohkeiden katsominen ja Seitsemän päivää -lehden lukeminen.

Eri tv-katsojien välille rakennetaan siis eroja ja arvolatauksia. Yhtäällä on fiksu, aikaansa seuraava yleisö, joka katsoo myös poliittista satiiria ja osaa katsoa sitä ohjelman vaatimalla tavalla. Toisaalla on vähemmän fiksu, sivistymätön yleisö, joka tuskin edes seuraa poliittista satiiria – ja jos seuraa, ei ymmärrä sitä kuitenkaan ”oikein”.

> SP: No luuletteko että voiko aikuisella katsojalla mennä fakta ja fiktio sekaisin kun ne kattoo tota?
> A: No siis kylhän Suomesta löytyy niin paljon kaikkee…makemakeetperaa jotka niinku erota oikeeta kättä vasemmasta.
> B: Niin ja jotenkin mä luulen vaan että se vahvistaa semmosta kun yleis, kuitenkin aika monella, tai suurellakin massalla on semmonen niinku että no pyh, politiikka niinku et joo varmaa ne niinku osaa mitään ja sehän nyt on ihan perseestä koko homma ja ne niinku tee siellä mitään järkevää, ni toi vahvistaa ehkä semmosta käsitystä vaikkei se niinku, vaik ne tietääki ettei se nyt ihan noin mee, mutta mä luulen että se vahvistaa semmosta asennetta, sitä kohtaan.

Edellinen keskustelija puhuu suuresta massasta, joka pitää politiikkaa turhanpäiväisenä touhuna. Suuren massan esille ottaminen rakentaa myös diskursiivista kuvaa kahdesta erilaisesta yleisöstä; on pienempi eliittiyleisö, joka seuraa politiikkaa ja joka ymmärtää poliittista satiiria. Eliitin lisäksi on suuri yleisö, massa, joka halveksuu politiikkaa ja joka antaa Itse valtiaiden kaltaisen poliitikkoja parodioivan ohjelman vaikuttaa vahvistavasti omiin ennakkokäsityksiinsä.

6.2.3.3 Itse valtiaat vaikuttaa yleisön mielipiteisiin

Kahden erilaisen yleisön diskurssin lisäksi ryhmäkeskustelusta rakentuu hegemoninen vaikuttavuuden diskurssi. Keskustelijat uskovat, että Itse valtiaiden hahmot voivat vaikuttaa yleisön mielipiteisiin ja mielikuviin todellisen elämän poliitikoista. Tämä sama näkemys tuli esiin myös tv-kritiikeissä, mutta ryhmäkeskustelussa tämä diskurssi nousee esiin voimakkaampana.

> B: Kyllähän se Vanhasenkii hahmo, pidetään ihan idioottina.
> E: Mut oikeesti tuntuu siltä et Kääriäistä pidetään tai on ainakin viime vuosien aikan ni entistä niinku tyhmempänä, et kyl se on varmasti saanu osansa tuosta sarjasta.
> D: Mun on pakko myöntää et kun mä viime kesänä soitin Seppo Kääriäiselle ja haastattelin sitä puhelimessa, ni mä olin ihan yllättyny et vitsi se on oikeesti niinku paljon fiksumpi, jotenkin se vaikuttaa tosi paljon se kuva mikä niinku tulee, et ei se puhukaan silleen, ja puhuu järkeviä ihan.

Keskustelijat korostavat, että vaikka Itse valtiaat saattaa vaikuttaa mielikuviin, vaikutus on tiedostamatonta. Ohjelman vaikutuspotentiaali myös kasvaa, jos katsojan kokemuspinta ohjelman käsittelemistä asioista tai henkilöistä on heikko:

> SP: Eli sulla oli semmonen mielikuva tän sarjan perusteella?
> D: No siis, ei nyt tietysti, ei nyt mitenkään silleen niinku tietosesti tavallaan, et kyllähän mä nyt tajuun sen että jos se on poliitikko ni ei se voi olla niiku mikään ihan ääliö, mut se joku semmonen tiedostamaton.
> B: Mut ku jos se, jos ei oo mitään muuta tietoa siitä ihmisestä ku toi sarja tai sä et oo ikinä nähny sitä livenä tai puhunu sen kanssa ni kylhän siit varmasti jää alitajuntaan semmone et toi on vähän nyt semmonen.

Keskustelijoiden mielestä ohjelman vaikuttavuus perustuu myös jo olemassa oleviin ennakkokäsityksiin. Ohjelma itsessään ei välttämättä luo mielikuvia, mutta se saattaa vahvistaa katsojalla jo ennestään olevia mielikuvia politiikasta ja poliitikoista:

> C: Ja ainakin jos haluu hakee sellasii vasta-argumentteja vaik jotain henkilöä tai puoluetta kohtaan niin varmaan siit voi sit ammentaa ja ottaa just ne parhaat vitsit niinku avuks.
> H: Niin varmaan monet ajattelee et poliitikot heihin ei voi luottaa ja tossakii oli sit tosi paljon tommosta kähmintää ja salakuuntelua ja vehkeilyä, ja se sit tukee niitten ajatusta siitä.

> H: Ja tossa ne tehtiin naurunalaiseksi melkein kaikki jollain tavalla, niin sitten, ehkä se heikentää sitä vakavasti otettavuutta sitten, jos vaan ton perusteella tekee jotain johtopäätöksiä.

Itse valtiaiden katsotaan voivan vaikuttaa paitsi mielikuviin ja mielipiteisiin, niiden kautta myös käytännön toimiin, kuten äänestyskäyttäytymiseen. Tämänkin vaikutuksen uskotaan olevan tiedostamatonta ja alitajuista, mutta kuitenkin käytännössä toteutuvaa:

> SP: Luuletteks voiko tää ohjelma vaikuttaa ihmisten äänestyspäätöksiin?
> A: Varmaa…onhan niit ketkä äänestää vitsi jotain Karpelaa ulkonäön perusteella.
> G: Täytys toivoo että ei, että ne voi muut kattoo tän viihteenä, ja sitten myös niinku kattoo sitä mitä se oikeesti.

Televisio-ohjelman uskotaan voivan vaikuttaa käytännön toimiin kuten äänestämiseen, koska äänestämisen ylipäänsä uskotaan perustuvan usein muihin kuin järkisyihin, kuten edellä mainittuun poliitikon ulkonäköön.

> B: Niin tietysti, jos se korostaa, korostaa tiettyi piirteitä, ja sit sulle tulee semmonen mielikuva et no se nyt on just vähän sen tyyppinen et…ja sit oikeesti, ku ihmiset tosiaankin äänestää niinku mitä ihmeellisimmistä syistä tyyliin, se on asunut naapurissani vuonna yks ja kaks tai niinku ihan mistä vaan syistä…niin.

Edellinen kommentti ottaa esille äänestämispäätökseen liittyvät ”mitä ihmeellisimmät syyt”. Ilmeisesti myös televisio-ohjelma kuuluu näihin ihmeellisiin syihin. Sinänsä televisio-ohjelman vaikuttavuuspotentiaali on ymmärrettävää, jos äänestämiseen voi vaikuttaa niinkin triviaali asia kuin ulkonäkö.

> D: Kyl mä silti luulen et se vaan vaikuttaa, jos se kerran vaikuttaa niitten imagoon niin miksei se vaikuttais siihen äänestyskäyttäytymiseen, vaikkei nyt silleen että ajattelis näin että no et en äänestä tota kun se on niin tyhmä itse valtias mut se voi niinku silleen alitajuisesti vaikuttaa.

Itse valtiaiden vaikutuspotentiaalin uskotaan siis olevan alitajuista – ja ollessaan alitajuista, tiedostamatonta, vaikutus on usein kaikkein voimakkainta ja vaarallisinta. Jos ihminen tiedostaa tv-ohjelman vaikuttavan omiin mielikuviinsa, hän voi paremmin suhteuttaa ohjelman ja sen vaikutuksen todellisuuteen. Sen sijaan tiedostamattomana vaikutus on salakavalampaa. Tosin on kyseenalaista, miettiikö valistuneinkaan katsoja aktiivisesti, että ”nyt olen tv-ohjelman vaikutuksen

alainen”. Useimmissa tapauksissa vaikutus, jos sellaista tapahtuu, on nimenomaan tiedostamatonta ja alitajuista.

7. Päätelmiä

Pro gradu -tutkimukseni tavoitteena oli tutkia, millaiseksi poliittinen satiiri, tv-sarja Itse valtiaat ja poliittisen satiirin yleisö rakentuvat tv-kritiikkien ja ryhmäkeskustelun muodostamissa diskursseissa. Lähestyin tutkimusongelmaani analysoimalla tv-kritiikkejä kolmesta sanomalehdestä viiden vuoden ajalta sekä yhdelle ryhmälle pidettyä ryhmäkeskustelua. Etsin aineistosta esiin nousevia hegemonisia eli vallitsevia diskursseja, jotka rakensivat poliittisen satiirin, Itse valtiaat ja yleisön tietynlaiseksi. Kysyin aineistoltani, millaisen kuvan ne rakentavat poliittisesta satiirista ja Itse valtiaista poliittisena satiirina. Lähestyin aineistoni avulla myös poliittisen satiirin yleisöä ja pohdin sitä, millainen diskursiivinen kuva yleisöstä ja nimenomaan poliittisen satiirin yleisöstä aineistoni perusteella muodostuu. Analyysissäni tulee esiin näkökohtia myös siitä, millaisia merkityksiä ja mahdollisia vaikutuksia tv-kritiikit ja yleisö löytävät poliittisesta satiirista ja Itse valtiaista. Lisäksi aineisto antaa vastauksia kysymyksiin faktan ja fiktion sekä satiirin ja todellisuuden suhteuttamisesta toisiinsa.

Poliittinen satiiri itsessään rakentuu tutkimusaineistoni hegemonisissa diskursseissa ajankohtaiseksi, teräväksi ja älykkääksi ohjelmatyypiksi, jota suomalainen televisio ja televisioyleisö tarvitsevat. Tv-kritiikkien ja yleisön näkemykset poliittisesta satiirista ovat melko yhteneväisiä. Painotukset ja käsittelytapa saattavat vaihdella, mutta kaiken kaikkiaan poliittinen satiiri rakentuu sekä kriitikkojen että katsojien hegemonisissa diskursseissa samansuuntaiseksi. Avainsanoja ovat älykkyys, ajankohtaisuus ja satiirin tarpeellisuus.

Myös tv-sarja Itse valtiaat rakentuu sekä tv-kritiikin että ryhmäkeskustelun diskursseissa olennaisessa mielessä samanlaiseksi. Molempien aineistojen hegemonisen diskurssin mukaan Itse valtiaat ei nimittäin ole poliittista satiiria. Itse valtiaiden epäsatiirisuus johtuu sekä tv-kritiikin että yleisön mukaan pääasiassa kahdesta asiasta. Ensinnäkin Itse valtiaat nähdään liian fiktiivisenä ja mielikuvituksellisena. Vaikka fiktiivisyys on osa poliittisen satiirin luonnetta, liian pitkälle vietynä

se ei miellytä sen enempää kriitikkoja kuin yleisöäkään. Ohjelman katsottiin keskittyvän liikaa poliitikkojen hahmoihin ja näiden hahmojen mielikuvituksellisiin seikkailuihin. Tilalle olisi kaivattu enemmän asiaa ja faktapohjaa. Toiseksi Itse valtiailta kaivattiin enemmän ajankohtaisuutta. Tv-sarjan katsottiin lässähtäneen vain hassujen hahmojen puuhasteluksi osittain sen vuoksi, että ohjelma ei pystynyt olemaan tarpeeksi kiinni ajassa. Tämän ymmärrettiin johtuvan Itse valtiaiden tuotantoprosessista; animaation tekeminen on hidasta, joten päiväkohtainen reagointi ei ollut mahdollista. Siitä huolimatta ohjelmalta kaivattiin nimenomaan ajankohtaisuutta, jonka puute nähtiin yhdeksi ohjelman merkittävimmäksi viaksi. Ajankohtaisuuden puute vähensi myös ohjelman poliittisuutta, mikä puolestaan vaikutti ohjelman poliittisen satiirisuuden asteeseen. Vaikka Itse valtiaita kritisoitiin asian ja ajankohtaisuuden puutteesta, esitettiin myös vastakkaisia näkökantoja. Joidenkin kriitikoiden ja katsojien mielestä ohjelma olikin hauskimmillaan nimenomaan silloin, kun se oli mahdollisimman kaukana todellisuudesta. Itse valtiaiden viihteellisyys ja hauskuus korostuivat kuitenkin lähinnä ryhmäkeskustelussa. Tv-kritiikkien diskursseissa Itse valtiaat nähtiin lähes ainoastaan negatiivisessa valossa. Vaikka ryhmäkeskustelun osallistujatkaan eivät pitäneet ohjelmaa varsinaisena poliittisena satiirina, he pitivät ohjelmaa kuitenkin myös hauskana ja viihdyttävänä eikä viihde-aspekti tuntunut häiritsevän heitä.

Kolmas keskeinen kysymykseni oli, millaiseksi yleisö ja nimenomaan poliittisen satiirin yleisö rakentuu tv-kritiikkien ja ryhmäkeskustelun diskursseissa. Kysymyksessä poliittisen satiirin yleisöstä kriitikkojen ja katsojien näkemykset olivat edelleen osittain yhteneväisiä, mutta erosivat kuitenkin enemmän kuin näkemyksissä poliittisesta satiirista ja Itse valtiaista. Tv-kritiikeissä muodostui ensinnäkin kuva yleisöstä, joka tarvitsee poliittista satiiria ja toiseksi kuva yleisöstä, joka on tarpeeksi fiksu ottamaan vastaan poliittista satiiria. Ja koska yleisö on fiksu, se tarvitsisi laadukkaampaa poliittista satiiria kuin mitä suomalaisessa televisiolla oli kyseisellä hetkellä tarjolla. Vaikka tv-kritiikkien diskursseissa Itse valtiaat rakentui ei-satiiriseksi hassutteluksi, ohjelmalla uskottiin silti olevan vaikutuksia yleisön mielipiteisiin ja mielikuviin politiikasta ja poliitikoista. Myös ryhmäkeskustelun mukaan Itse valtiailla voi olla vaikutusta kansalaisten mielipiteisiin ja mielikuviin poliitikoista ja sitä kautta esimerkiksi äänestyskäyttäytymiseen.

Merkittävin ero tv-kritiikkien ja ryhmäkeskustelun yleisödiskursseissa oli se tapa, joilla yleisöä kuvailtiin. Kritiikit näkivät poliittisen satiirin yleisön lähinnä fiksuna yleisönä, joka on kypsää ottamaan vastaan poliittista satiiria ja jolle tulisi tarjota jotain paljon laadukkaampaa kuin mitä Itse valtiaat on. Ryhmäkeskustelussa puolestaan rakentui hyvin voimakkaasti kaksi erilaista poliittisen satiirin yleisöä: sivistynyt ja ei-sivistynyt yleisö. Ensin mainittu yleisö rakentui ryhmäkeskustelun

diskurssissa ”fiksuksi” yleisöksi, jolla on tiedollista ja kulttuurista pääomaa ottaa vastaan poliittinen satiiri ja ymmärtää sitä sen geneerisistä lähtökohdista käsin. Jälkimmäinen yleisö puolestaan rakentui ”vähemmän fiksuksi” yleisöksi, joka katsoo Salattuja elämiä, ei seuraa politiikkaa ja uutisia, ei lue lehtiä eikä näin ollen myöskään ymmärrä poliittista satiiria ja sen geneeristä luonnetta.

Tv-kritiikkien ja ryhmähaastattelun diskursseissa rakentuva kuva poliittisesta satiirista, tv-sarja Itse valtiaista ja poliittisen satiirin yleisöstä on siis monelta osin melko yhteneväinen. Tulos mielipiteiden yhteneväisyydestä tuli hienoisena yllätyksenä. Kaikkein mielenkiintoisin, sekä kritiikkejä että ryhmähaastattelua yhdistävä näkemys on se, että tv-sarja Itse valtiaat ei ole poliittista satiiria. Ruvetessani tutkimaan Itse valtiaita ajattelin ohjelman nimenomaan poliittiseksi satiiriksi ja halusin tutkia sitä esimerkkinä poliittisesta satiirista. Se, että sen enempää tv-kriitikot kuin yleisökään ei pidä ohjelmaa varsinaisena poliittisena satiirina, on mielestäni yksi tutkimukseni mielenkiintoisimpia tuloksia.

Toinen mielenkiintoinen tulos liittyy analyysin kohtiin, joissa kritiikin ja ryhmäkeskustelun näkemykset eroavat toisistaan merkittävästi. Ensimmäinen kohta on huumori. Kriitikot eivät pidä Itse valtiaita poliittisena satiirina, mutta he eivät pidä ohjelmaa myöskään kovin hauskana. Vaikka yleisökään ei tunnista Itse valtiaita poliittiseksi satiiriksi, se pitää kuitenkin ohjelmaa hauskana ja humoristisena eikä näe ohjelman viihteellisyyttä ongelmana. Päinvastoin yleisön mielestä ohjelmalle ”on lupa nauraa”; sen seurassa on siis lupa viihtyä. Kriitikot tuntuvat ohittavan viihtymisen aspektin melkein kokonaan, vaikka viihtyminen usein juuri on se syy, miksi televisiota halutaan katsoa. Palokankaan (2003, 16) mukaan on vaikea olettaa, että katsoja tälläytyisi katsomaan lauantai-iltana Itse valtiaita ja odottaisi, että häntä ensisijaisesti informoitaisiin siitä, mitä Suomen poliittisessa elämässä tapahtuu. Toisaalta ohjelma voi kuitenkin huumorillaan avata erilaisia näkökulmia ja antaa ihmisille uusia keinoja merkityksellistää politiikkaa. Näin saatetaan loppujen lopuksi päätyä siihen, että ihminen on kuin onkin tullut informoiduksi siitä, mitä Suomen poliittisessa elämässä tapahtuu. (emt., 16.) Viihteellisyyttä ei näin ollen tulisi pelkästään halveksua, vaan nähdä se myös mahdollisuutena.

Toinen ja kenties kaikkien mielenkiintoisin tulos on kritiikkien ja ryhmäkeskustelun erilaiset näkemykset poliittisen satiirin yleisöstä. Kritiikeissä esiintyy ainoastaan laadukasta ja älykästä poliittista satiiria ansaitseva fiksu yleisö. Ryhmäkeskustelu puolestaan rakentaa selkeästi kaksi diskursiivista yleisöä; fiksun, poliittista satiiria ymmärtävän yleisön ja ei-niin-fiksun, poliittista satiiria ymmärtämättömän yleisön. Mistä tällainen ero yleisönäkemyksessä johtuu? Vastaus saattaa

löytyä tv-kritiikin lajityypistä. Kritiikit on periaatteessa tarkoitettu lukijoille, siis kaikille lukijoille. Kuitenkin niitä kirjoitetaan myös toisille kriitikoille, ohjelmantekijöille ja tv-alan vaikuttajille. Kriitikot haluavat vaatia kritiikeissään laatua, jolloin myös yleisö rakentuu tuon laadun mukaiseksi. Vaikka niin sanottu suuri yleisö katsoisikin sankoin joukoin Salattuja elämiä sekä Kauniita ja rohkeita, tv-kriitikot vaativat kuitenkin kritiikeissään laatuohjelmaa eliittiyleisölle.

Tutkimusaineistostani esiin nousevat hegemoniset diskurssit ovat monipuolisia ja monisäikeisiä. Kaksi erilaista aineistoa – tv-kritiikit ja ryhmäkeskustelu – tuotti yllättävän samankaltaisia tuloksia. Vaikka tulokset olivat kahden aineiston välillä samansuuntaisia, aineistojen sisällä ne olivat myös monipuolisia. Aineistosta rakentui vahvoja hegemonisia diskursseja, mutta siitä löytyi myös vastadiskursseja. Vaikka Itse valtiailta vaadittiin ajankohtaisuutta ja asiaa, toisaalta esiintyi myös näkemyksiä, joiden mukaan ylifiktiivisyys ja ohjelman vieminen mahdollisimman kauas todellisuudesta oli sarjan parasta antia. Vaikka poliittisen satiirin yleisö nähtiin etenkin tv-kritiikkien valossa fiksuna, silti Itse valtiaiden kaltaisella ohjelmalla uskottiin olevan vaikutusta katsojien mielikuviin ja mielipiteisiin poliitikoista. Aineistoni siis tuotti paljon tuloksia, joiden eteen sopivat sanat yhtäältä ja toisaalta. Se saattaa tuntua jossittelulta. Mielestäni se kertoo kuitenkin enemmän siitä vastaanoton monitulkintaisuudesta, josta esimerkiksi Ovaskainen (1990, ks. luku 4.4.2) on kirjoittanut. Viestintä ei suinkaan ole yksinkertaista tiedon ja merkityksen siirtoa lähettäjältä vastaanottajalle. Televisio-ohjelmista tehdyt tulkinnat ovat moninaisia, sillä jokainen tulkitsija tekee tulkintoja omien henkilökohtaisten lähtökohtiensa pohjalta. Toisaalta myös ohjelman genre vaikuttaa siihen, miten ohjelmaa tulkitaan. Itse valtiaiden kaltaista poliittista viihdeohjelmaa katsotaan eri tavalla kuin vaikkapa vaaliväittelyä tai talkshow´ta. Genre ohjaa katsomistapaa, mutta aktiivinen katsoja voi harjoittaa myös vastakarvaan luentaa. Lopullinen merkitys syntyy vasta kun mediateksti kohtaa käyttäjän.

7.1 Lopuksi

Itse valtiaiden tutkiminen muutoin kuin itse ohjelman sisältöä tutkimalla osoittautui hedelmälliseksi lähestymistavaksi. Ohjelmasta kirjoitetut tv-kritiikit ja ryhmäkeskustelu avasivat monia näkökulmia paitsi itse ohjelmaan, myös poliittiseen satiiriin sinänsä ja poliittisen satiirin yleisöön. Aineistoni oli tämänkokoiseen tutkimukseen sopivan kokoinen. Toki analyysin tuloksia tulkittaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti ryhmäkeskustelun erityisyyteen. Tutkimusryhmäni muodostui

jotakuinkin samanikäisistä tiedotusopin opiskelijoista. Kyseessä oli siis suhteellisen homogeeninen tutkimusryhmä. Lisäksi tiedotusopin opiskelijoilla on erilaiset työkalut analysoida mediasisältöjä kuin jollain toisella ryhmällä. Toisenlaisen ryhmän tai monen, keskenään erilaisen ryhmän valitseminen tutkimukseen olisi tuottanut luultavasti myös hieman toisenlaisia tuloksia. Tutkimusryhmäni koostumus ei silti poista tulosten merkitystä.

Tutkimus osoitti, että poliittista satiiria tarvitaan ja kaivataan suomalaiseen televisioon. Tutkimuksen tulokset osoittivat myös, että poliittinen satiiri ei ole helppo lajityyppi – se kun vaatii älykkyyden, ajankohtaisuuden, satiirisuuden ja hauskuuden yhdistämistä sopivaksi kokonaisuudeksi. Suomalainen poliittinen satiiri on ohjelmatyyppi, joka ansaitsisi myös lisää jatkotutkimusta. Mahdollisen jatkotutkimuksen näkökulma voisi olla esimerkiksi erilaisten poliittisten satiiriohjelmien vertaileva tutkimus. Sen avulla voisi selvittää syvemmin, mitä poliittinen satiiri on, millaisista aineksista se koostuu ja millaista on erityisesti suomalainen poliittinen satiiri. Myös laajempi, keskenään erilaisilla tutkimusryhmillä tuotettu yleisötutkimus voisi avata uusia näkökulmia poliittiseen satiiriin. Aihetta voi lähestyä myös tuotannollisista ja ohjelmapoliittisista lähtökohdista. Tällöin tutkimukseen tulisi ottaa mukaan televisio- ja tuotantoyhtiöiden näkökulma ja selvittää, miksi poliittisia satiireja tehdään tai ei tehdä, mikä on poliittisten satiiriohjelmien funktio ja millaisille yleisöille ne on suunnattu.

Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Alasuutari, Pertti (1991) Tv-ohjelmien arvohierarkia katsomistottumuksista kertovien puhetapojen valossa. Teoksessa Kytömäki, Juha (toim.) *Nykyajan sadut. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto.* Helsinki: Gaudeamus. 232–285.

Ang, Ien (1991) *Desperately seeking the audience.* London: Routledge.

Bahtin, Mihail (1995) *Francois Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru.* Like Ltd. Helsinki.

Berger, Peter L. (1997) *Redeeming Laughter. The comic dimension of human experience.* Walter de Gruyter & Co, Berlin.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu.* Tampere: Vastapaino.

Fiske, John (1987) *Television Culture.* London: Methuen.

Hellman, Heikki & Sauri, Tuomo (1988) *Suomalainen prime-time: tutkimus television uudesta kilpailutilanteesta sekä Yleisradion ja MTV:n parhaan katseluajan ohjelmarakenteesta vuosina 1970 - 1986.* Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja: 10.

Hellman, Heikki (1988) *Uustelevision aika?: yleisradiotoiminnan edellytykset television rakennemuutoksessa.* Helsinki: Hanki ja jää.

Herkman, Juha (1998) *Sarjakuvan kieli ja mieli. Sarjakuva kulttuurisen tekstintutkimuksen kohteena.* Tampere: Vastapaino.

Herkman, Juha (2001) *Audiovisuaalinen mediakulttuuri.* Tampere: Vastapaino.

Hietala, Veijo (1988) *Vallan naurettavat kuvat.* Tiedotustutkimus 1988/1, 13–16.

Hietala, Veijo (1996) *Ruudun hurma. Johdatus tv-kulttuuriin.* Helsinki: YLE-opetuspalvelut.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset.* Tampere: Vastapaino.

Karvonen, Erkki (1999) *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijäinä myöhäismodernissa maailmassa.* Helsinki: Gaudeamus.

Koivunen, Anu (1997) Yleisötutkimuksen perinteistä. Teoksessa Koivunen, Anu & Hietala, Veijo (toim.) *Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto.* Turku: Turun yliopisto.

Kunelius, Risto (1997) *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin.* WSOY.

Kytömäki, Juha & Savinen, Ari (1997) Terveisiä katsojilta. Teoksessa Koivunen, Anu & Hietala, Veijo (toim.) *Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto.* Turku: Turun yliopisto.

Laaksovirta, Tuula H. (2007) Eduskunnan virallinen tiedonvälitys. Teoksessa Pernaa, Ville, Laaksovirta, Tuula H. & Lumme, Pentti I. (toim.) *Ensimmäinen ja neljäs valtiomahti.* Helsinki: Edita.

Lehtonen, Mikko (1996) *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia.* Tampere: Vastapaino.

Manovich, Lev (1999) Mitä on digitaalinen elokuva? Teoksessa Järvinen, Aki & Mäyrä, Ilkka (1999) *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin*. 205–222. Vastapaino, Tampere.

Morris, Pam (1994) *The Bakhtin Reader. Selected Writings of Bakhtin, Medvedev, Voloshinov.* London: Edward Arnold.

Neale, Steve (1990) *Popular film and television comedy*. London: Routledge.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2004) *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen.* Helsinki: Loki-kirjat.

Ovaskainen, Kai (1990) *Monimerkityksinen televisio. Televisionvastaanotossa esiintyvän monitulkintaisuuden syyt.* Tampereen yliopiston julkaisuja. Sarja A:69.

Palokangas, Teemu (2007) Vain asiallista viihdettä, kiitos! Viihde osana julkista televisiopalvelua. Teoksessa Wiio, Juhani (2007) *Television viisi vuosikymmentä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 339–353.

Pernaa, Ville & Railo, Erkka (2006) Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.) *Poliitikot taistelivat - media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981 - 2006.* Ajatus Kirjat, Jyväskylä.

Postman, Neil (1985) *Huvitamme itsemme hengiltä. Julkinen keskustelu viihteen aikakaudella.* WSOY. Juva.

Railo, Erkka (2006) Lehdistön lemmikit ja median möröt. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.) *Poliitikot taistelivat - media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981 - 2006.* Ajatus Kirjat, Jyväskylä.

Ridell, Seija (1994) *Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa.* Tampereen yliopiston julkaisuja. Sarja A/82.

Ridell, Seija (1998) Suuri yleisönmetsästys. Joukkoviestinnän vastaanoton käsitteellistämisestä ja tutkimisesta 1930-luvulta nykypäiviin. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.) *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön.* Helsinki: WSOY.

Ruoho, Iiris (2003) *Iltalypsyllä itsevaltiaiden valtakunnassa.* Tiedotustutkimus 2003/4–5.

Salminen, Esko (2006) *Mediavallan aika. Politiikka tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta Tarja Haloseen.* Kleio, Helsinki.

Sulkunen, Pekka (1990) Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta.* Helsinki: Gaudeamus.

Valaskivi, Katja (2002) *Leipää ja rinkeliä. Johdatus asian ja viihteen suhteeseen suomalaisessa televisiossa.* Tampereen yliopiston julkaisuja. Sarja B; 43.

Valtonen, Sanna (1998) Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring ja Esa Väliverronen (toim.) *Media-analyysi – tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Zoonen van, Liesbet (2005) *Entertaining the citizen. When politics and popular culture converge.* Rowman & Littlefield publishers Inc., USA.

Painamattomat lähteet

Apukka, Miia (1995) *Sekalajityyppi ja vastaanotto. Faktaa ja fiktiota sekoittavan "Hyvät herrat" -televisio-ohjelman vastaanottotutkimus.* Pro gradu -tutkielma. Viestinnän laitos, Helsingin yliopisto.

Flittner, Julia von (2005) *Itse valtiaiden imagot. Animaatiosarjan katsomisen yhteys mielikuviin poliitikoista.* Pro gradu -tutkielma. Puhetieteiden laitos, Helsingin yliopisto.

Palokangas, Teemu (2003) *Julkisen palvelun viihde. Uutisvuoto, Itse valtiaat ja Yleisradion asiaviihteen perinne.* Pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.

Puhakka, Sanna (2007) *Naurettavaa politiikkaa. Politiikan tuottaminen ja huumorin mekanismit tv-sarjassa Itse valtiaat.* Pro gradu -tutkielma. Sosiologian laitos, Tampereen yliopisto.

Wilska, Katriina (1997) *Iltalypsy – faktan ja fiktion kaksihintajärjestelmä.* Tiedotusopin journalistinen lopputyö. Tampereen yliopisto.

Liite 1 Haastatteluryhmä

Nimen perässä oleva kirjain on haastateltavan ”nimi” litteroinnissa.

Haastateltava 1: nainen, 25	A
Haastateltava 2: nainen, 24	B
Haastateltava 3: nainen, 25	C
Haastateltava 4: nainen, 25	D
Haastateltava 5: mies, 25	E
Haastateltava 6: nainen, 22	F
Haastateltava 7: nainen, 25	G
Haastateltava 8: mies, 28	H
Haastateltava 9: nainen, 22	I
Haastateltava 10: nainen, 23	J

Tutkimuksen tekijä eli haastattelija:	SP

Liite 2 Haastattelun runko

Nähtyyn jaksoon liittyvät kysymykset:

Mitä juuri nähdystä jaksosta jäi päällimmäiseksi mieleen?
Mikä jaksossa ärsytti erityisesti?
Mikä jaksossa oli erityisen hyvää?
Mitä ajatuksia jakson juoni ja henkilöhahmot herättivät?

Yleiset kysymykset:

Mitä pidätte ohjelmasta yleensä?
Millainen ohjelma mielestänne on?
Mihin ohjelmaan vertaisitte Itse valtiaita?
Mikä ohjelmassa ärsyttää?
Mikä ohjelmassa on hyvää?
Millaisen kuvan ohjelma antaa politiikasta ja poliitikoista?
Miten politiikkaa ohjelmassa tehdään?
Vaikuttaako ohjelma poliitikkojen imagoihin?
Vaikuttaako ohjelma ihmisten mielipiteisiin politiikasta/poliitikoista?
Vaikuttaako ohjelma ihmisten äänestyspäätöksiin?
Muistuttavatko hahmot todellisuuden henkilöitä?
Miksi sarja on hyvä? Entä huono?
Kuka on suosikkihahmonne? Miksi?
Mistä hahmosta ette pidä? Miksi?
Kenen hahmo on totuudenmukaisin? Kenen vähiten totuudenmukaisin?
Miten fakta ja fiktio mielestänne erottuvat ohjelmassa?
Onko ohjelmalla jonkinlaista sanomaa?
Mikä on ohjelman kategoria: asia viihde vai joku muu?